

Jaargang 24, nr. 1. Maart 2009

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.

Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 2,50 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 13.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs, Willem Alexanderstraat 56, 5111 AC Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Antoon van Tuijl, Oranjelaan 24, 5111 XK Baarle-Nassau (013-5078631)
Secretaris André Moors, Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau (013 5079556)

Internet:
www.amaliavansolms.org

E-mail:
info@amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank
De Zuidelijke Baronie rekening 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog
rekening 733-3023880-32

Inhoud

04 Voorwoord

06 Aon de praot mee.....

Gust Gillis (36)

De oudste bewoner van 't Groeske, Gust Gillis, praat liefdevol over zijn idyllisch buurtschap

18 Waaier stamboom van Gust Gillis

19 Uit Baarle verdwenen beroepen, ambachten en bedrijven (4)

Limonadefabriek de Limfa

Van een dagproductie van 200 flesjes limonade in 1904 naar 300.000 literflessen per dag in 1978

33 Archeologie in Zondereigen (7)

Al vele eeuwen geleden was Zondereigen een aangename verblijfplaats voor de toenmalige bewoners

Karolingisch aardewerk

39 Baaijenshof (4)

Redactie

André Moors

Piet van der Flaes

Antoon van Tuijl

Herman Janssen

Jaargang 24, nr. 1. Maart 2009

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

45 Culinair ontdekt: rabarber

48 Duizendblad (10)

50 Merkwaardigheden (56)

Is Antoon van Tuijl een grote onnozelaar?

51 In Memoriam

52 Eekhoorns

54 Werk aan de winkel

56 Glas-in-loodraam voor
Pater Ladislav Segers

57 Nieuwe leden

58 Arme Amalia (63)

59 Archeologie Actueel

62 Activiteitenkalender 2009

Voorwoord

Hebt u de nieuwe opmaak van Van Wirskaante al opgemerkt?

Valt deze bij u ook in de smaak?

Mooi zo!

Afgelopen jaren heeft Van Wirskaante een geweldige kwaliteitsverbetering ondergaan. Ons periodiek is het visitekaartje van onze bloeiende vereniging en daar kunnen wij met z'n allen trots op zijn. Al heel lang verzorgde Peter Tuytelaars de opmaak van ons periodiek. Hij deed dat in zijn vrije tijd. In goed overleg met Peter en Koninklijke Drukkerij Em. de Jong bv heeft het bestuur besloten om de opmaak voortaan ook door de

drukkerij te laten doen. Op deze wijze zijn wij verzekerd van een nog betere kwaliteit zoals wij en onze leden die wensen. Peter, hartelijk dank voor het vele werk dat je voor Amalia en in het bijzonder voor onze Van Wirskaante hebt gedaan.

Het Ontwerp Bestemmingsplan Buitengebied heeft in de maand januari ter inzage gelegen. Elke burger, organisatie of instantie kreeg de mogelijkheid om zijn of haar zienswijze vóór 2 februari a.s. schriftelijk in te dienen. Dit ontwerpplan omvat vele pagina's tekst, met een verzameling kaarten en verbeeldingen en het verwijst naar een reeks van andere

rapporten en studies. Voor een vrijwilligersorganisatie als de onze is het een zware opgave om in zes weken tijd goed zicht te krijgen op de toekomstige bestemmingen en bepalingen met alle gevolgen die dat kan hebben voor ons heem. Onze "gebiedskenners" hebben het plan onder de loep genomen en hebben het getoetst op aardkundige, archeologische, cultuurhistorische en visueel-esthetische waarden. Begaan met het wel en wee van Baarle, uit respect voor het rijke verleden, uit zorgzaamheid voor het heden en uit hoop voor de toekomst, hebben wij onze vragen, zorgen, opmerkingen en wensen op papier gezet. Deze zienswijzen hebben wij aangeleverd bij de

Het bestemmingsplan buitengebied is bepalend voor hoe ons landschap er uit kan gaan zien

gemeente Baarle-Nassau. Wij spreken de wens uit dat onze ideeën terug te vinden zijn in de definitieve versie van het Bestemmingsplan Buitengebied. Onze aangeleverde zienswijzen kunt u op onze website www.alialiavansolms.org raadplegen.

Op dinsdag 17 maart aanstaande houden wij onze 33^e Algemene Ledenvergadering in de aula van het Cultureel Centrum in Baarle. Zoals gebruikelijk beginnen wij om 19.30 uur stipt. Voor deze Algemene Ledenvergadering ontvangt u allemaal een uitnodiging. Onze secretaris en penningmeester zorgen, zoals gebruikelijk, voor beknopte informatie over het afge-

lopen verenigingsjaar. Het bestuur hoopt dat u deze informatie vooraf doorneemt zodat onze vergadering vlot kan verlopen. De Algemene Ledenvergadering is gewoonweg de belangrijkste bijeenkomst van onze vereniging. Een bijeenkomst waarin u uw ideeën kunt aandragen en mee kunt beslissen over wat wij dit jaar samen met onze vereniging willen bereiken. Uw inbreng wordt bijzonder op prijs gesteld. Ook het afgelopen jaar hebben wij wederom vele nieuwe leden kunnen verwelkomen. Zo'n groot aantal leden vraagt extra werk. Op de vorige Algemene Ledenvergadering hebben wij aangegeven voornemens te zijn ons bestuur met twee bestuursleden uit te breiden. Het

zoeken van nieuwe bestuurders is een echte opgave maar ik kan u melden dat het bestuur daarin uitstekend geslaagd is. Op de Algemene Ledenvergadering leggen wij u deze uitbreiding voor en wij rekenen op uw ondersteuning.

Zoals gebruikelijk ontvangt u bij de uitnodiging voor de Algemene Ledenvergadering ook uw contributiebrief 2009. Onze penningmeester rekent op een vlotte afwerking van uw betaling en zegt u hiervoor bij voorbaat dank.

Ad Jacobs, uw voorzitter

"Ik goi uit 't Groeske nie weg veuraleer ze me hier weg draogen"

Aon de praot mee.....

Gust Gillis (36)

ANDRÉ MOORS

Wie is Gust Gillis

Gust is geboren en getogen aan het Groeske in Castelré. Hij zag er het levenslicht op 2 juli 1922. Deze zomer wordt Gust dus 87. Gust en zijn vader hadden allebei op dezelfde plaats aan het Groeske een boerderij. De vader van Gust, Jan Gillis, werd in Castelré geboren op 13 juli 1880. Op 6 november 1920 trouwde hij met Cornelia Aerts uit Castelré. Gust had twee broers en drie zussen. Zijn zussen zijn alle drie heel jong gestorven. Maria stierf toen ze negen maanden oud was. Het volgende zusje dat geboren werd, Liza, overleed zes dagen na haar geboorte. Zusje Wieske overleed toen ze net een jaar was geworden. Gelukkig is

Jos, de jongste broer van Gust, nog in leven. De vader van Gust overleed in Castelré op 18 augustus 1943. De moeder van Gust, werd in Castelré geboren op 23 februari 1888 en overleed er op 1 april 1959.

De vrouw van Gust, Kee Bartholomeusen, werd geboren op 10 mei 1925 in Meerle (B). Al vroeg verhuisde zij met haar ouders naar Minderhout (B). Op een plek, iets meer dan een steenworp afstand van waar Gust woonde. Gust trouwde op 2 juni 1948 met Kee. Afgelopen zomer waren ze dus zestig jaar getrouwd. Ze zijn heel gelukkig met hun zeven kinderen, 15 kleinkinderen en 13 achterkleinkinderen. Zoon Frans is de

De trouwfoto van de ouders van Gust, Jan Gillis en Cornelia Aerts

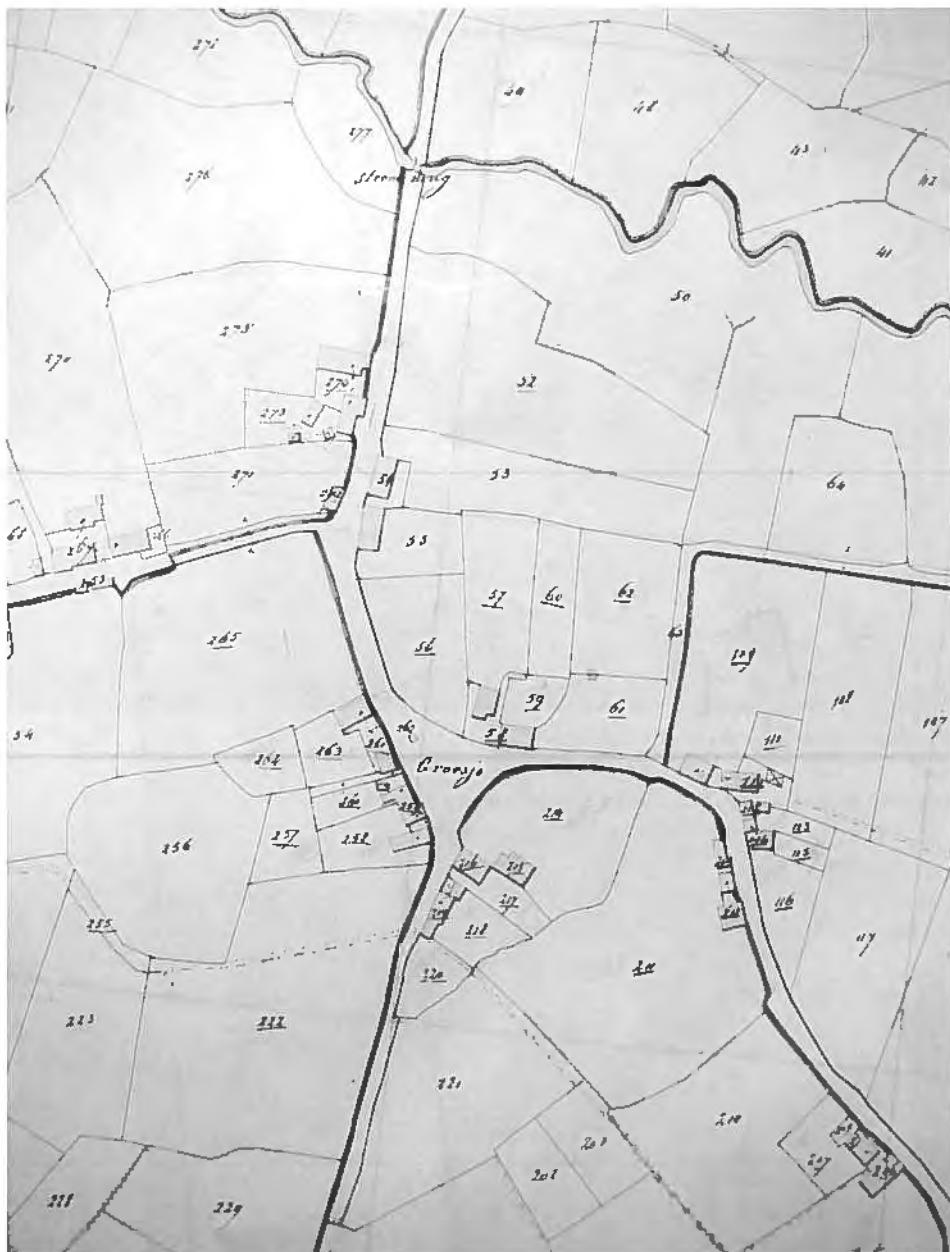
oudste (59). Dan komen Julia, Jos, May, Ann en Chris. Fons is met zijn 48 jaar de jongste zoon. De hele 'achterban' van Gust en Kee bestond bij hun diamanten bruiloft uit 54 personen (zie de foto op blz. 17).

Driehoekig sieraad 't Groeske

Gust is de oudste bewoner van 't Groeske. Als er iemand is die recht van spreken heeft over 't Groeske, dan is het dus Gust. In ons gesprek geeft hij meerdere keren aan dat hij trots is op zijn buurtschap. "Ik goi uit 't Groeske nie weg veuraleer ze me hier weg draogen", is een

Gust Gillis en zijn vrouw Kee al meer dan 60 jaar gelukkig samen

Op een kaart van 22 november 1834 wordt 't Groeske nog Groesje genoemd

uitspraak die alles zegt over zijn liefde voor zijn geboortegrond.

Naar de mening van onze heemkundekring is Gust terecht verknocht aan zijn buurtschap. Immers, 't Groeske is een bijzonder landelijk, idyllisch stukje van

Baarle-Nassau, waar veel herinnert aan vroegere tijden. Het is een rijke erfenis uit het verleden. Een eeuwenoude structuur van bebouwing, wegen, agrarische gronden en natuur bleef in 't Groeske harmonieus bewaard. Nergens in Baarle-Nassau staan zoveel oude gebouwen

gegroepeerd. De oudst gedateerde hoeve van Baarle staat er. Groeske 8 draagt namelijk het jaartal 1634. Het hart van 't Groeske is een Frankische Driehoek. De drie wegen leidden er vroeger naar de akkers, de beemden en de heide. Voor de verschillende

Een sfeerbeeld van 't Groeske. Prachtig toch!

't Groeske is een oase van rust. Rechts de boerderij van Gust en Kee

werkzaamheden ging de boer dus in drie richtingen van huis. Met dat beeld voor ogen is het logisch dat er centraal in de nederzetting een driehoekig plein ontstond. Het eeuwenoude patroon bij 't Groeske is nog goed te herkennen. Ook het merkwaardige driehoekig pleintje heeft de eeuwen overleefd. Wel was vroeger de Frankische Driehoek volgens Gust een stuk groter. 't Groeske is, als onderdeel van het kransakkerdorp Castelré, cultuurhistorisch zeer waardevol te noemen. Gust: "Maar wat nog ontbreekt is de put die hier vroeger op ut pleintje was. Van boven stond er een houten kuip op. Uit de put wier water opgehaald veur koeien te laten drinken en om de melk te koelen. Ik vind wel da dieën put er terug mot komen. Ma ja, er is gin geld bij de geminte zeggen ze. Geloofde gij ut? Ja, veur Castel zal er wel gin geld zijn! Ze hebben het wel beloofd. We wachten nog mar efkes af."

Zijn jeugtherinneringen

Gust groeide op in de oude boerderij aan 't Groeske. Die oude boerderij stond op exact dezelfde plaats als waar de in 1928 gebouwde boerderij van Gust en Kee nu staat. Gust: "De boerderij van mijn vaoder was héél oud. Hoe oud weet ik nie. Ongelukkig genoeg is un foto ervan verdwenen. In 1928 is de ouwe, versleten boerderij gesloopt en is de nieuwe gebouwd op de fundamenten van de ouwe. Onze pa en ons moeder kregen zes kinderen. De drie meskes overleden al heel snel. Ze waren kortere of langere tijd ziek. "Er was in dieen tijd ontzettend veul verdriet in huis. Verschrikkelijk," aldus Gust. Volgens Gust was zijn vader best wel streng. "We zen heel strikt op-

gevoed. Op zondagmorgen, om zes uur, was er un mies in Minderhout. Daar moesten wij bij hoog en bij leeg naar toe. En dan om tien ure was er un hoogmies. Wij moesten dan wir mee. En bij hoogdagen moesten we naar ut lof. Grutvaoder Gust Aerts, de vaoder van mijn moeder, was bij ons in huis. Hij was zo gezee de huisbewaorder veur de kinderen. Vader en moeder moesten werken. Han ginne tèed om ons op te voeden. Dè dee grutvader zo gezee. Achter de boerderij maakte hij in un werkplaotske klompen. In de houtkrullen dee ik heel veul speulen. Da was ut liefste wa ik dee. En alles wa ik as kleuter op de werft vond, gooide ik in onze put. As da dan in ut waoter plonste, zee ik altij: hup sa kee! Mijn grutvader is hier ok gestorven. Da weet ik nog. Alle kinderen en aongetrouwde kinderen zaten rond zun bed. Ik mocht bij onze vader op zun knie zitten en zo heb ik grutvader zien sterven. Ik zal toen vijf jaar gewiest zijn."

Naar school

Zoals alle kinderen uit Castelré, ging Gust in Minderhout naar school. De eerste twee jaar naar de kleuterschool. Dan naar de twee klassen van de lagere school. In de eerste klas zaten leerlingen van het eerste, tweede en derde schooljaar. In de volgende klas zaten de leerlingen van het vierde, vijfde, zesde en zevende schooljaar. Gust: "Samen mee twee dochters van Sjaak Schrijvers ging ik, toen ik vijf was, tussen hullie in naar school bij de zusters in Minderhout. Ieder hield mij mee één hand vast. We gingen altij op klompen. Ik zaat bij un klein nonneke in de klas die heel goed mee de kinderen kos omgaan. Op unne keer wou ik nie naar

school. Toen leefde mijn grutvaoder nog. Ik kreeg er van hum van langs mee un washandje, klets, klets! En toen mos ik van hum den hele dag op de keldertrap blijven zitten. Op de jongensschool zaat ik in de klas bij mister Adriaansen. Daar heb ik ruim drie jaor bij gezeten. We zaten mee zun tweeën in un schoolbank. Om de twee, drie maanden wieren we van bank verwisseld. Ge gingt van veuren naar achteren. Ik bleef nog al lang op de leste baank zitten. Ik denk dat da kwam omdat ik ut allemaol tamelijk rap snapte." Volgens Gust ging hij iedere dag met een man of zeven, acht, vanaf 't Groeske naar de lagere school in Minderhout. Vanaf de hoek op de Schrans sloten dan kinderen van de Schootsenhoek zich bij hun aan en liepen dan samen verder door, over het bruggetje naar Minderhout. "Knikkers namen we altij mee. Norbollen zo gezee, ijzeren kogels van waogens. Afhankelijk van ut jaargetij liepen we langs unne reep, un fietswiel waar de speken uit waren. Mee un mikste wier da wiel dan veuruit geduwd. Tussen de middag gingen de kinderen van Castelré wir vlug naar huis om te gaan eten. Maar ik ging dan ook melken. Da deed ik hij als kind al heel erg graag. In het zeuvende leerjaar zee onze pa tegen mij, zeg mar tegen de mister da ge nie mir naar school komt. Ik heb da toen tegen hum gezee. Hij is nog wel mee onze pa komen buurten mar ik ben toch thuis gebleven, want onze pa kos hulp gebruiken want hij was hartpatiënt." Maar er vonden in 't Groeske ook minder leuke gebeurtenissen plaats. "Ik weet nog dat er kleine kinderen stierven. Al de kinderen uit de school mochten dan mee naar de kerk gaan. Die han allemaol un rooi strikske op mee un medaille. Da was van

Een opname van 't Groeske vanuit de mand van een luchtballon. In de lange boerderij (rechts op de foto) wonen Gust en Kee (foto van de fam. Caspanni)

de bond van de Kindsheid. Ut kiendje wier dan in un klein kiestje dur de geburen onder dun arm naar de kerk gedragen. En witte wa er bij ons in het buurtschap gebeurde as er un volwassene dood was gegaan? Die bleef altij thuis en wier dur de geburen afgelegd. Elke avond veur de begrafenis wier dur de buurt bij de dode thuis de rozenkrans gebeden. Op de dag van de begrafenis wier het lijk met pèèrd en kèèr naor de kerk in Minderhout gebrocht. Halverwege, bij de brug, wier efkes halt gehouwen om afscheid te nemen van Castelré. Nao de uitvaart was er thuis bij de overledene un maaltijd mee alleen brood en kèès."

Al jong aan het werk

De moeder van Gust heeft hem vaak verteld hoe het boerenwerk er vroeger op 't Groeske aan toe ging. "De koei stonden in de potstal. Vruger wier er wa èrd, grond zo gezee, in de stal gereeën. Twee dagen later mos er da wir allemaol uit omdat ut blubber geworden was. Dan wier er wir aander èrd gehaald en er in gereeën. Daar ginder, bij de Frankische Driehoek, laag dieën èrd. Mee vier boeren wier die plak gedeeld. Ze deeën dan dur best om de grootste hoop te tassen mee èrd, mistal haavlaggen. Ons moeder vertelde altij da da net un wedstrijd was wie den grootste hoop wegtastte. Later wieren de

stallen verbeterd en op unne dam gezet. De mest van de koeien viel dan laag weg."

Toen Gust in de zevende klas zat, begon hij thuis op de boerderij al flink mee te werken.

Gust: "Ik ree toen al mee pèèrd en waogen de mies naar den akker. Unne knecht trok er de mies dan vanaf en brak ut over den akker. Dan wir mee unne lege waogen naar huis, ut pèèrd overspannen, de kèèr laaien en wir terug naar den akker. De akkers lagen overal. Ik denk da we wel tien akkers han. In de oogsttijd, as ut graan geoogst was, was mijn irste werk schoven binden. Toen ik wir wa groter was kocht onze pa veur mij un zigt,

waarmee ik kos maaien. Mee de ene hand mos ik maaien en mee de andere hand mos ik mee unne pikhaak ut gemaaide bij elkaar trekken. In ut begin was da best moeilijk."

Gust als verloskundige

Als jonge man was Gust al erg geïnteresseerd in het wel en wee van dieren. Studeren voor dierenarts zat er niet in. Maar hij nam wel het initiatief om verloskunde te gaan studeren. En die studie zou hem later nog vaak van pas komen. "Verloskunde heb ik op eigen houtje uit de boeken geleerd. Zo wies ik da knolgroen heel gevaarlijk was veur de koei as ge daarvan te veul voeerde. Dun buurman riep mij eens en zee da de koei helemaal was opgelopen

en ging vallen. Ik heb toen mee un punt van een schaar, door de huid in de pens van de koei geprikt. Die schaar half deurgedraaid en toen kwaam da gas er uit. Da gas was heel gevaarlijk as er vuur bij kwam. As un koei mos kalven en ut ging moeilijk, wier ik dikwijls uit bed getrommeld. De buren wiesen namelijk allemaal da ik verloskunde hai gestudeerd. Unne veearts wier nie geroepen. Want as ze de veearts belden, zee die, haolt er Gust mar bij. Ik heb un bevalling gedaan bij den buurman van unne tweeling en da ging best moeilijk. Ik zeg tegen de buurman, douw de gij da ene kalf mar terug en dan zal ik ut aandere halen. Ja mar zee ie, kunde ze nie er allebai ineens uit trekken? Ja jom, as un koei zonne steërt omhoog stak, stond dun buurman al hier! Mar

als ut kalf geboren was, wier er in huis efkes gebuurt en unne borrel gedronken. Da was er altij bij."

Fijn, gezellig buurtschap

Een ding is duidelijk, Gust bewaart ontzettend fijne herinneringen aan 't Groeske. Als Gust en ik een wandeling over 't Groeske maken, komen alle vroegere bewoners weer in zijn herinnering terug. "Neffe ons op nummer 2 wonde vruger Christiaansen, Jaon van Barte zo gezee. Daar waor nou de Castelhoeve is. Op nummer 4 wonden wij. Un bietje verder op nummer 6 wonden twee gezusters Aerts en broer Frans. Hij was ok klompenmaaker en zaaide ieder jaar kemp. Da's zoveul as wiet. Da wier unne meter of drie, unne zolder hoog. Hij maakte er touw

Het meanderende Merkske, gezien vanaf het stenen bruggetje aan 't Groeske. In een boerderij in de achtergrond bracht Kee haar jeugd door.

Charel Geerts, een man waaraan de buurtbewoners van 't Groeske altijd veel plezier hebben beleefd

van. Hij verbouwde dieë kemp tussen ut huis van waar nou mevrouw Quadens wont en ut ouwe huis van Neel Peeters. In ut huis van mevrouw Quadens op nummer 8 wonde vruger Kees Aerts. Schuins daar tegenover wonde Sjef Aerts, een broer van Kees. Aan ut zaandpad, nefte de boerderij van Sjef Aerts, zat Daan, de vader van Broos Jansen. Unne zoon van Broos kwaam daar later op de boerderij en die wier altij 'Gust van Brozen' genoemd. Op nummer 7 wonde Jaak Schrijvers. Daar nefte hai Sus Geerts zun boerderij. De vader van Sus Geerts, Peter, wonde in de boerderij waar nou Caspanni zit. Sus Geerts hai negen kinderen. Mee die kinderen ging ik vruger dikwijls op zondag boogschieten en zwemmen in ut Merkske. En hier

recht tegenover wonde Chareltje en Gust Geerts. Gust was unne stevige. Charel was un minder manneke, zo gezee. In Baol zullen ze hem ook gekend hebben. Hij ging tenminste iedere week mee den brommer naar de markt. Charel was un goei manneke, un echte dorpsfiguur. Hij wies van alles wa. Bij Chareltjes thuis zag ut er binnen 'op zijn Chareltjes' uit."

Kee die aandachtig naar haar man luistert, vult aan: "Briefkes geld, da zag Charel wel zitten. Om munten gaf ie niks om. Die lagen op zonne werft gewoon in ut zand." Gust: "Iedereen wies alles van mekaar. Gereedschap wier over en weer uitgeleend. We hielpen elkaar zowel overdag as 's nachts. As ut schoon weer was gingen we in ut Merkske

vissen mee un groot net, un waai zo gezee. Ut gebeurde da we mee unne hele emmer vis mee snoek, baars en brik naar huis kwamen. Op zondag was ut samenkomst van de jeugd van 't Groeske. Mee wel un man of vijftien of twintig zaten we dan bij Jaon van Barte veur ut huis in ut gras. Chareltje Geerts was er ook altij bij. As ut gras bij Jaon van Barte wa nattig was, zaten we op unne gierput. Er wier dan van alles verteld." Kee: "Ja, ok over ut vrouwvolk!"

Gust is ook lang lid geweest van een jeugdvereniging uit Minderhout. De BJB (Boeren Jeugd Bond). Daar is ook de rijvereniging ontstaan. Gust: "We droegen allemaal un uniform mee unne blauwe stropdas. Iedereen hai unne boerenknol, mar gin tuig. We leeën toen mar unne dikke zak op de rug van ut pèèrd, un touw er over en onderaan wieren de stijbeugels geknoopt. Ook gingen we rijen mee pèèrd en waogen. Mee zun tweeën stonden we dan op de waogen en hielden de teugels goed vast. Da ging heel goed, mar op den duur wieren we un bietje slimmer. Om ut pèèrd wa harder te laten lopen, maekten we gember in onze mond un bietje nat, hielden de stèèrt van ut pèèrd omhoog en staken onze vinger mee gember in zun gat! Nou, dan gingen ze jongen! Vanaf toen altij den irste prijs! Toen ut derde kind op komst was, ben ik gestopt bij de rijvereniging. Ik was toen heel veel van huis. Kee stond er op zondag altij alleen veur. Ze mos dan alleen naar de waaf om te melken." Kee valt Gust in de rede: "Bende gij gestopt? Gestopt? Ge kost kiezen! Of wel veur oe pèèrd of wel veur men!" Gust met een brede grijns: "Ik heb toen mar veur heur gekozen!"

Gust en Kee zijn in 1958 bezig met de graanoogst

Castel Kermis

Elk jaar was het vieren van de kermis een hoogtepunt in Castélré. Die vond plaats in het andere buurtschap van Castélré, de Schootsenhoek. In 't Groeske was volgens Kee en Gust nooit iets bijzonders te doen. "Op de Schootsenhoek waren de cafés. Trouwens, alles bij mekaar zijn er in Castel wel virtien cafés gewiest. Hier op ut Groeske drie. Ik heb het ons moeder dikwijls zat horen vertellen. Tijdens Castel kermis wieren er volksspelen gedaan. Bij de Snoeijssen, bij Bolckmans, bij Kees Wouters daar aachterin tegen de Beukendreef en op Bels bij unne Haast die daar woonde, wier er aan den orgel gedanst. Op maandag en dinsdag kwamen de harmonies van Wortel en Minderhout. Het was er altijd heel druk. Ook kwamen er veul mensen van

buiten Castel. Bij Ment Snoeijss wier de miste jenever geschonken. Sus Siemons, Mathel zeeën ze vruger, hai un wienkeltje op Loveren in Baol. Hij stond op de kermis mee un snoepkraam. Alle kinderen stonden te kijken, mar kochten niks. En toen zee Sus, kom kinnekes, gif de centjes mar hier en dan zal ik jullie wel eens wa geven! Sus kwam elke week op de fiets van Baol mee un grote maand op zonne rug mee winkelwaren. Dan brocht ie de spullen en konde wir een bestelling doen veur de week er op.

Op kermis-maondag was ut altijd grote klopjacht veur de jaogers. Bijna iedereen die tijd hai, die ging mee. Op unne keer ging de haai een paor honderd meter achter ons branden. Iedereen ging wa takken afbreken en blussen. Den ouwe dokter Bloem was er oock bij en

zee: nou mannen, flink gewerkt. Nou allemaal nog een plasje maken en dan is ie echt geblust!"

Gust krijgt kennis aan Kee

Gust kende Kee al vanaf de schooljaren. Hij vond haar altijd al een leuk meisje. Als ze naar school gingen, ontmoetten ze elkaar in de Koestraat in Minderhout. Volgens Gust lachte Kee al vriendelijk naar hem, toen hij een jaar of tien was. Als de oorlog op een einde loopt, Gust is dan een jaar of 23, gaat hij een poging wagen om haar 'te vragen'. Ver hoefde hij daarvoor niet te gaan. Kee woonde bij de Bergse brug, zo'n twee km van het huis van Gust. Beide vaders waren bevriend met elkaar. Gust: "Een broer van Kee werkte bij ons en brocht wel eens een boodschap van mij over naar Kee. Ik weet nog goed. Het was Tweede Paasdag.

Gust is 23 jaar en heeft dan net verkering met Kee

Ik zeg tegen hum, ik denk da ik mèrgen naar jullie kom. Ikke de stoute schoenen aangetrokken. Na wa gebuurt te hebben, wier het al un bietje laot. Toen zee ze opeens: ik mot de kippen nog gaan voeieren. Gaode mee? Daar heb ik ze toen mar gevraagd! Ik zeg: zou het iets kunnen worden tussen ons? Er kwam gin antwoord! Ze stond mee heur voeten in ut losse zand wa hoopkes te maken en wir uit elkaar te doen. Uiteindelijk, na un paar minuten kijkt ze me aan en zee: ja, da zullen we dan toch mar doen! Zo is ut begonnen en ut is nooit mir afgegaan. Ik heb mar één meske gehad en da was Kee." Kee: "En ikke mar ene jongen. We

hebben ut altij goed mee mekaar kunnen vinden. Nao zestig jaar getrouwd te zijn, nog steeds. Ruzie hebben wij nooit, nooit nie gehad." Gust: "As er meskes in Minderhout uit de buurt trouwden, wier er zogenaamd meskeskermis gevierd. Dan mochten de jongens en meskes gaan dansen en koffie drinken. Da gebeurde dan gewoon bij de bruid thuis. Op unne gegeven moment wier de pastoor kwaad en die schafte ut af. Uitgaan hebben we nooit gedaan. Nooit in ut café gewiest. We gingen wel samen naar ut toneel. Ik speulde dan mee en Kee kwaam kijken. Toen we gingen trouwen kwaam de pastoor nog af en zee, zeg, zorg er veur da

dieën nieuwe daans nie gedaanst wordt want die is aanstootgevend! Da was unne daans waarbij ze deur de knieën zakten tot op de grond. Ja, de meskes han toen rokken aan en as ze broeken aan han gehad, was er niks aon de haand gewiest. In Baol zijn we veur de wet getrouwd. Toen we terug kwamen wieren we deur de grenswacht bij Baol-brug aangehouden. We kregen een proces, want Kee en heur ouders die op Bels wonden, hadden via Zonder-eigen naar huis motten rijen. Op de fiets ben ik naar Tilburg gegaan om veur ut gerecht te komen. Ik kreeg een boete van vijf gulden." Na het trouwfeest, twee dagen aan een stuk bij Kee thuis, zijn ze gaan wonen in de boerderij aan 't Groeske. Bij hun woonden toen ook zijn twee broers en zijn moeder in.

Samen aan het werk op de boerderij

Kee en Gust hebben altijd op het boerenbedrijf samengewerkt.

Kee als jong mooi meisje van 21. Zij ziet het met Gust helemaal zitten

De boerderij van Gust en Kee aan 't Groeske

Het is 1963: Gust en Kee (in verwachting van Ann) met hun vier kinderen bij de voordeur van hun boerderij

Kee met dochter May op haar arm, staat in 1959 op het erf te buurten met een akela uit Den Bosch

Teelden gewassen op hun akkers, hadden koeien en varkens. Ze gingen op een gegeven moment ook kippen houden. Gust: "Het is gewiest dat we de miste kippen van heel Baol hadden. Mee zestien of zeuventien kisten aaier reden we naar Snoeijs. Jaak Snoeijs brocht dan die aaier weer naar Baol, naar Piet Camp." Alles blijft op het bedrijf goed gaan tot het moment waarop Gust koeien aan het melken is. Plotseling krijgt hij van een de koeien een enorme klap met een poot. Zijn pols raakt ernstig geblesseerd. Negen maanden lang loopt hij naar de dokter, zonder resultaat. Na een ziekenhuisopname en operatie wordt hij na verloop van tijd afgekeurd. Dat is als hij 56 is. Dan stopt hij definitief met zijn werkzaamheden op de boerderij.

Hobby's

Ondanks zijn relatieve hoge leeftijd is Gust nog erg actief. Speelt regelmatig met Charel Laurijsen uit Minderhout biljart, houdt zijn bijzonder mooie tuin bij. Hij verzorgt dagelijks de paarden bij zijn dochter die naast hem woont. "Vruger hebben wij heel veel gedanst en zelf dansles gegeven en dee ik aan handboogschieten. Mee Kapellekeskermis in Minderhout waren wij ook altijd actief. Aan alle wedstrijden namen wij deel. Bijna iedere buurt deed mee. En druk dat ut er dan was! Maar mijn grootste hobby was misschien wel de tijd dat ik als piraat, Radio Tirol in de lucht had. Nadat ik 250 bandjes mee muziek had opgenomen, kon ik zelf piraat gaan speulen. Ik begos op 20 december 1981. Iedereen uit Minderhout, Meerle, Meer, Wortel, Hoogstraten en Castelré luisterde. Ik draaide een dag of drie, vier per week. As

Een kamer in de boerderij van Gust is ingericht met een biljarttafel

Gust is altijd een paardenliefhebber geweest. Nog elke dag verzorgt hij de paarden van zijn dochter

Gust (l) en zijn buurman Charel Geerts nemen in 1959 deel aan Kapellekenskermiss in Minderhout

Op 20 december 1981 was voor de eerste keer de stem van "Guyke" (Gust) en de muziek van zijn Radio Tirol in de wijde omtrek te horen

ik stopte wier ik wel eens gebeld: allez Gust, draai toch nog ut bietje deur, ut is toch zo plezant!

Officieel mocht da natuurlijk nie. Mar ik hai geluk, want ons Ann was goed bevriend mee unne poli-tieman. En die wies mij dan te ver-tellen wanneer er controle kwam. Ik heb in totaal zeuventien jaar gedraaid toen ik stopte. Het was gewoon nie meer bij te houden. Zo veul wier ik gebeld om een ver-

zoekplaatje te draaien. Het stoppen was verschrikkelijk. Ik hai op een briefke geschreven wa ik tijdens de laatste uitzending zou zeggen. Ja, ge zijt dan toch unne grote mens hé. Ik schoot vol. Toen heb ik dan de leste plaat gedraaid. Da was er een van Henk Wijngaard. De plaat heette 'Als ik ga moet je niet om mij huilen.' En toen kreeg ik het helemaal te kwaod." En als Gust mij dit vertelt, krijgt hij opnieuw betraande ogen.....

De toekomst

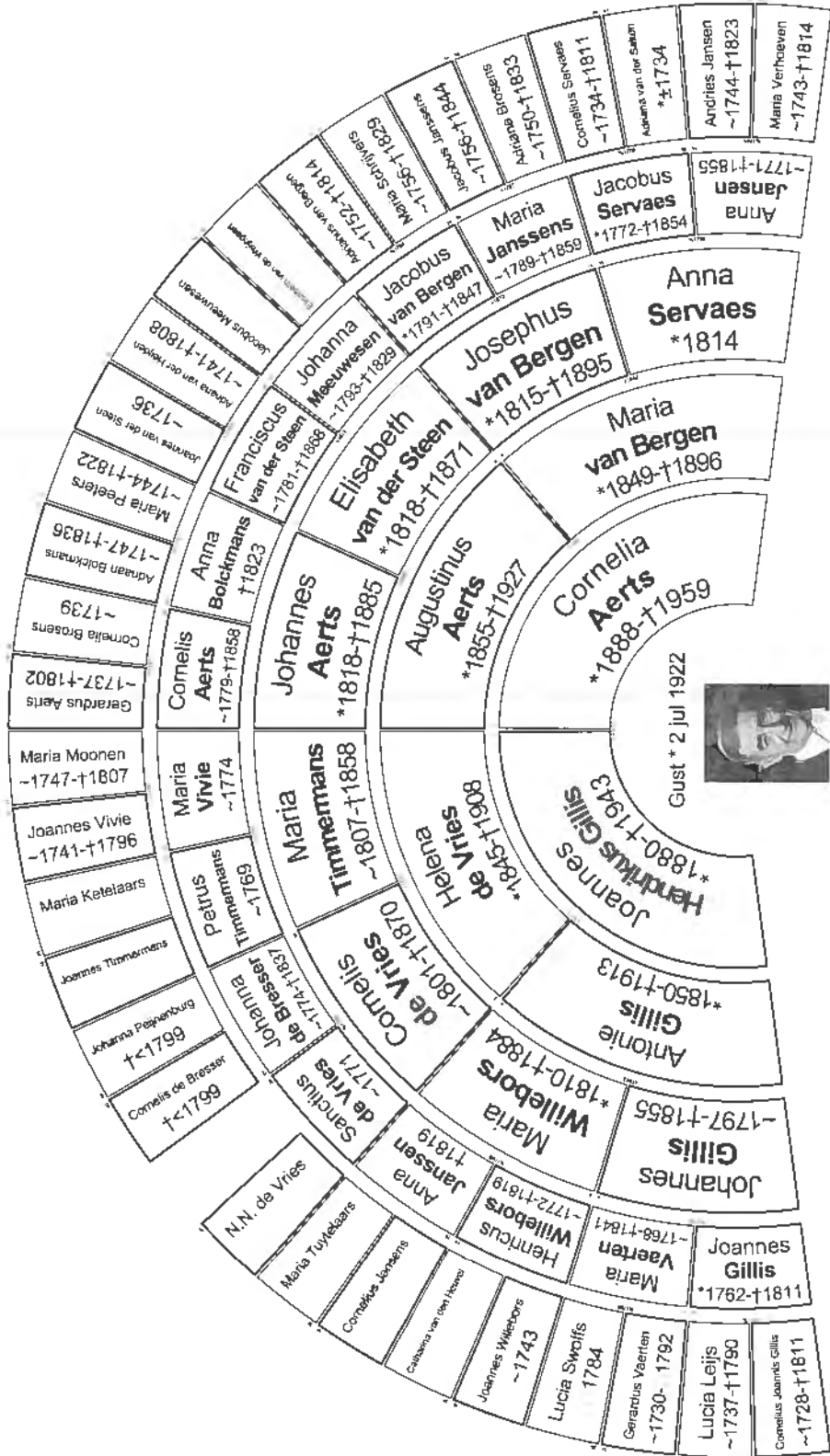
Gust en Kee hebben nog een paar wensen. De eerste is dat ze samen nog heel oud mogen worden. Gust: "We kunnen mekaor nie missen. Gelukkig zijn we allebei nog goed gezond. En we komen in de hemel, want die is er ene!" Kee: "Ik heb er binnen gewiest, in den hemel. Toen ik in het ziekenhuis lag, was ik er slecht aan toe. Op unne nacht gaat er un deur open en zie ik al-lemaal engeltjes. Dun dag daarna komt onze Gust en ik zeg tegen hum: ik heb te nacht in dun hemel mogen kijken. Schoon!"

Afscheid

Gust en Kee, wat een fijn interview was dit toch weer! Namens alle leden van onze heemkundekring heel erg bedankt. Wij hopen dat jullie nog heel lang samen mogen zijn. En komt er op enig moment aan dit aardse leven een einde, jul-lie zullen het samen opnieuw goed hebben in de hemel! ■

2 juni 2008: Kee en Gust vieren hun diamanten bruiloft met hun kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen

Uit Baarle verdwenen beroepen, ambachten en bedrijven (4)

ANDRÉ MOORS

In Baarle werden vroeger beroepen of ambachten uitgeoefend die er nu niet meer zijn. Ook kende Baarle flink wat bedrijvigheid die nu voor een gedeelte is verdwenen. In enkele van onze vorige Van Wirskaantes hebben wij de schijnwerper gericht op vroegere klompenmakers en strodekkers, de plaatselijke sigarenindustrie en confectiefabriek Lehmann. Nu willen we u graag informeren over het wel en wee van limonadefabriek de Limfa aan de Chaamseweg in Baarle. Een familiebedrijf van de fam. Verheyen.

Vanaf deze plaats wil ik met name dhr. René Verheyen, oud-directeur van de Limfa, Jan de Rooij, oud-boekhouder en oud-chauffeur Jan Kusters hartelijk dank zeggen voor hun spontane medewerking aan het artikel. Ook is een woord van dank op zijn plaats aan het adres van Theresia de Bont-Verheyen, zus van René, voor het beschikbaar stellen van erg leuke oude foto's.

Een stukje familiegeschiedenis

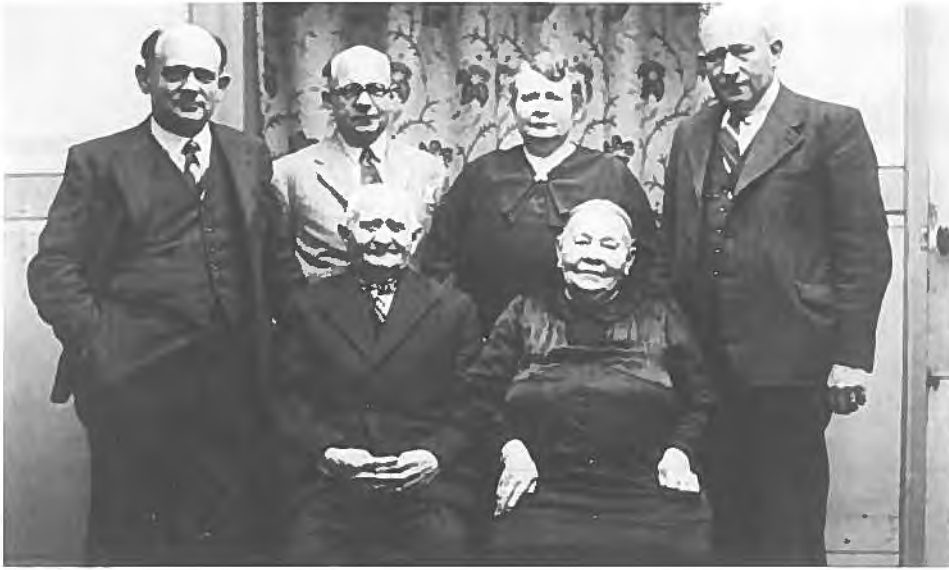
Rond 1896 stond Frans Verheyen, de opa van René, aan de wieg van de toenmalige limonadefabriek 'Frans Verheyen en Zonen'. Het

door Frans begonnen bedrijf zou uitgroeien tot een gerenommeerde limonadefabriek. Later, eind 50-er jaren, kreeg het de naam Limfa. In het bedrijf werkten tientallen, veelal Baarlese personeelsleden. In 1987 werd de Limfa overgenomen door Raak Holland BV en in 1998 definitief verplaatst naar Utrecht.

Oprichter Frans Verheyen werd geboren in Baarle-Nassau op 26 juni 1866 en overleed op 1 december 1944 in Baarle-Nassau. Frans was getrouwd met Anna Laurijssen uit Alphen. Uit hun huwelijk werden vier kinderen geboren: Miet, Kees, Leon en Harrie. Kees stond aan de wieg van hotel-café-restaurant den

René Verheyen kijkt naar een oud, vernuftig kogelflesje

1942: zittend opa Frans en zijn vrouw Anna. Staand hun zonen Kees, Harrie, dochter Miet en zoon Leon

Engel aan de Singel. Miet trouwde met Louis van Gorp uit Alphen. Leon en Harrie hielpen hun vader als kind al mee bij de verdere uit-

bouw van het limonadefabriekje. Leon werd geboren op 10 september 1903 in Baarle-Nassau. Hij overleed op 8 februari 1978. In

het gezin van Leon en zijn vrouw Catharina Verschueren groeiden negen kinderen op. Vier van hen, Sjaak, Frans, René en Hyacint,

Deze familiefoto is gemaakt in 1960. Staand: ?, Miet, René, Hyacint, Achille, Frans, Jan Smid, Sjaak. Zittend To (de vrouw van Leon), Leon, Mia (de vrouw van Harrie), Harrie

gingen later meewerken in het bedrijf.

Broer Harrie, geboren op 1 juni 1899, kreeg uit zijn huwelijk met Anna Schellekens drie kinderen. Deze drie kinderen zijn nooit in het bedrijf werkzaam geweest. Harrie overleed op 31 mei 1975.

Groei van het bedrijf

In de loop van de jaren groeide het bedrijfje heel gestaag uit. Op enig moment werd Jan Smid procuratiehouder. En spoedig daarna ook aandeelhouder. Hij was de enige 'niet Verheyen' in de leiding van het bedrijf. Op een zeer verantwoorde wijze werden bij de expansie van het bedrijf de benodigde stappen gezet. Zo produceerde opa Frans in 1904 zo'n 200 kleine kogelflesjes limonade per dag. In 1978 was de productie

Paard en wagen doen tijdens de Eerste Wereldoorlog hun intrede. Opa Frans (l) en een paar knechten. Bij de hond Leon (l) en Harrie (r). Rechts naast de kar een soldaat en Geert Laurijssen

De bezorging gebeurde in eerste instantie met een hondenkar. Harrie (l), opa Frans (m) en Leon (r). Achteraan staat een knecht

Achter het stuur Leon en Harrie bij hun eerste auto in de twintiger jaren. Zie de karbietvoorraadbus voor de verlichting, volle banden (zonder lucht) en bij het achterwiel de kettingoverbrenging voor de versnelling. Prachtig toch!

Ook dit karretje mag er zijn. Leon (l) en Harrie (r)

al 300.000 literflessen per dag!
In de tussenliggende periode werd het fabriekscomplex stelselmatig uitgebreid. Steeds modernere productiemachines vonden hun weg naar Baarle-Nassau. Ook het

transport naar de klanten veranderde sterk in de loop van de jaren. Begonnen werd met een hondenkar. Daarvoor in de plaats kwamen paard en wagen. Daarna deed de kleine, fantastisch mooie bestel-

vrachtauto zijn intrede. En tot slot reden in de laatste jaren wel zeven grote truckers met oplegger door het hele land. Zoon Harrie hield zich in zijn jonge jaren vooral bezig met de produc-

Leon bij de volgende auto. Zo te zien hadden toen in Baarle nog niet veel mensen telefoon

Leon, Harrie, Miet en Kees Verheijen bij het ouderlijke huisje aan de Chaamseweg. In het rechtse gedeelte had vader zijn café

tie, inkoop en boekhouding. Broer Leon was er vooral voor de verkoop en expeditie.

Het prille begin van het bedrijf

René, geboren in Baarle-Nassau op 26 april 1933, woont nu in

Merksplas. Hij heeft vanaf de jaren 1949 tot 1987 in het familiebedrijf gewerkt. Hij heeft zijn opa Frans en oma Anna nog heel goed gekend. René: "Als wij als kind bij opa op visite gingen, moesten wij altijd zogezegd 'kooike staan'. Tus- sen de benen staan van opa. Opa

was een ontzettend lieve mens, maar wel een enorme doorzetter. In 1896 is hij begonnen met het met behulp van een slangetje afvullen van bier op vat, in flessen. Dat was bier van de Oosterhoutse Noord-Brabantse Beierse Bierbrouwerij. De flesjes spoelde hij met de hand

In dit 'kotje' achter het huisje aan de Chaamseweg begon opa Frans met zijn limonadefabriekje. Leon, Kees, Harrie en zus Miet halen oude herinneringen op

Met pet Jef oom, achteraan Leon en rechts ? Ze zijn in de beginjaren aan het werk

met een borstel. Het bier werd geleverd aan cafés in de buurt. Onder andere werd met de hondskar bier gebracht naar café 't Klompke' op de Oude Strumpt in Ulicoten. Opa woonde in een huisje aan de Chaamseweg. Hij had daar ook een café. In het huisje vestigden zich later groenteboer Louis Laurijssen en zijn broer Harrie. Harrie begon er met een kruidenierswinkelje. Opa Frans Verheyen had ook een kegelbaan. Die kegelbaan liep vanaf zijn huis/café richting hoek van de Chaamseweg met de Leliestraat."

In de eerste jaren wordt volgens René heel voorzichtig begonnen met de productie van limonade. Dat gebeurt vooral vanaf het moment dat de zonen van opa, Harrie en Leon (vader van René) groter worden en beginnen mee te werken. Harrie en Leon hadden kennis in Turnhout, Hoogstraten en

Meer. Die kennissen hadden daar een brouwerij-tje of limonadefabriekje. Na het sluiten van vriend-

schap zijn Harrie en Leon er achter kunnen komen hoe de recepten in elkaar zaten. "En toen is oom Har-

BAARLE-NASSAU 1 maart 1937

Prislijst voor Grossiers

Limonade			
1/2 fleschen limonade per flesch	8 cent	plus omschuldiging	
3/4	.. .. .	.. .. .	.. .. .
1/3	.. .. .	.. .. .	.. .. .
1/2	trubelen	.. .. .	.. .. .
1/2	spuitwater	.. .. .	.. .. .
3/4	.. .. .	.. .. .	.. .. .
Kroonmunt kost 1 cent meer inrekening			
Limonade siroep per flesch 25 cent plus omschuldiging			
omstelling			
1/1 en 3/4 liter fleschen worden 8 cent inrekening gebracht			
1/2 pilsener bier	9 cent		
Kratzen	.. .. .	.. .. .	.. .. .
Donselache bieren			
1/2 pilsener bier	9 cent		skouderief omschuldiging
1/2 donker en extra licht lager	7 cent		
pullen	.. .. .	.. .. .	.. .. .
fleschen worden 5 cent			
Kratzen	.. .. .	.. .. .	.. .. .

Een prijslijst voor de grossiers in 1937

rie ook limonade gaan maken. De eerste limonade die gemaakt werd was verschrikkelijk zuur. Die moest je uit een borrelglasje drinken, zo zuur was die. Later werd de limonade veel zoeter en werd daardoor een geliefde kinderdrink en is de omzet enorm gegroeid. Harrie was de limonademaker in feite. Onze pa, Leon, deed de bezorging bij de klanten." Als Harrie en Leon thuis kwamen van school moesten ze met een kruiwagen bier brengen naar een café op Boschoven. Daar ontvingen ze het eerste tientje. Dat tientje ging volgens René in de broekzak, goed verstopt onder een zakdoekje. Onderweg naar huis hebben ze wel tien keer gestopt om te controleren of ze het tientje nog hadden! Ondertussen kregen Frans Verheijen en Zonen steeds meer naamsbekendheid. Zoetjes aan werd het bedrijfje uitgebreid. Zeker vanaf het moment dat de groothandel klant werd en er later steeds meer zelfbedieningszaken

kwamen. Aanvankelijk ging de limonade in prachtige kogelflesjes. Later in beugelflessen en weer later in flesjes met een kroonkurksluiting.

Alles draait om water

In het begin van de vorige eeuw kwam volgens René al het benodigde water uit een ringput bij het fabriekje. Met een emmer werd het water opgehaald. Vele jaren later werden er putten geslagen van zo'n twaalf of dertien meter diep. René: "Onze Sjaak en ik koppelden vier van die putten aan elkaar. Maar dat ging toch eigenlijk niet goed. Daarom hebben we later op het terrein van de Limfa drie diepe waterbronnen laten boren. Het water werd er twee keer op een diepte van 200 meter en een keer op een diepte van 180 meter naar boven gepompt. Van september tot februari/maart is er aan één stuk geboord. Met de hand gepulst door

Visser en Smid uit Papendrecht. Op 75 meter diepte kwam hij op een schelplaag en kwam niet meer verder. Ik zeg tegen de boormees-ter doorgaan, doorgaan! Na 100 meter was hij door de schelplaag. Later is men blijven doorboren tot een diepte van 180 en 200 meter en is er een filter aangebracht van 100 meter. Het water was schitterend. Prima!

De kwaliteit van ons water is trouwens altijd fantastisch geweest. We hebben er jarenlang van getapt. Omdat we na verloop van jaren weer meer nodig hadden, hebben we nog een waterbron geboord tot op een diepte van 200 meter. Tot onze tevredenheid kregen we een vergunning voor ons bronwater met de naam 'Bar-le-Duc'. Twee tot drie keer per jaar moest dat water ge-keurd worden. Toen het drinkwater in Rotterdam heel slecht was, hebben wij heel veel bronwater aan de stad geleverd." Water dat niet

Harrie, een laborant uit Den Haag en Leon bijeen voor een kwaliteitscontrole van het opgepompte water (foto Uitg. C. Misset Doetinchem)

Chaufeur Jef van de Ven (woonde aan het St. Annaplein) bij zijn vrachtwagen

bewerkt is, blijft volgens René niet goed. Dat gaat 'kapot'. "Toen heb ik tegen mijn broers gezegd, als wij bronwater willen blijven leveren, dan moeten we er iets of wat koolzuur opzetten. Dat hebben we toen ook gedaan. In drukke tijden reden we met vijf dubbele vrachtwagens naar onze klanten. Die zaten door héél het land. Tot in Dokkum toe. Jef van de Ven, Frans Versmissen, Jan Kusters, Harrie van Raak, Piet de Leeuw, Sjef Verheijen, Frank de

Rooij, Christ Floren, Cor Krijnen en Jan Martens waren onze vaste chauffeurs en brachten de vracht naar de grossiers die weer voor de verdere verdeling zorgden."

Taakverdeling

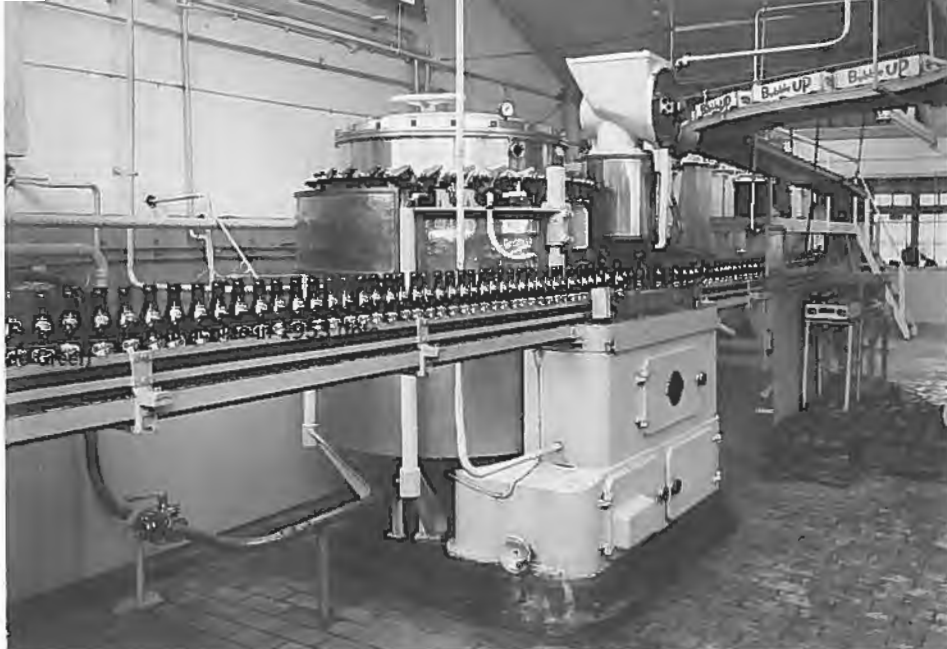
René vervolgt zijn verhaal: "Alle kennis zat aanvankelijk in de familie. Later, in de zestiger jaren, werden de kwaliteitseisen steeds hoger en moest er deskundig personeel

worden ingehuurd, waaronder een laborant. Vóór de komst van de laborant werd in afvulmachines koud water gedaan. Dan werd daar koudpasterisatie aan toegevoegd om de bacteriën te doden. Toen dat onvoldoende werkzaam bleek te zijn, zijn we begonnen met reiniging met heet water en reinigingsmiddelen. Op het moment dat Tonnie Harmsen bij ons van kantoor is weggegaan, is Jan Smid als boekhouder begonnen. Later, toen het goed ging, heeft oom Harrie tien aandelen verkocht aan Jan Smid en tien aandelen aan onze Sjaak. Zodoende zijn Jan Smid en onze Sjaak rond 1955 mede-eigenaar geworden. Jan en Sjaak hebben het altijd goed gedaan. Na het overlijden van ome Harrie hebben wij de aandelen van zijn kinderen kunnen kopen. Hyacint, Frans en ik werden toen dus ook mede-eigenaar. Nog veel later verkochten Jan Smid en onze Sjaak hun aandelen aan Hyacint, Frans en mij."

Drie jubilarissen in 1970, van l naar r: Jef v.d. Ven, mevr. v.d. Ven, Frans Versmissen, mevr. Versmissen, Jan Smid en mevr. Smid

Sjaak en René waren speciaal belast met het machinepark.

Een 30-kraansvulmachine in 1953 (foto de Greef)

Dokterden dingen uit. René is vaak met Sjaak naar Duitsland en België geweest om op beurzen naar machines te gaan kijken.

Zijn broer Frans was belast met de verkoop van de producten. Jan Smid was in het bedrijf procuratiehouder en later kwam Jan de Rooij de boekhouding doen. Ze hebben

het altijd goed met elkaar kunnen vinden. Natuurlijk, er waren wel eens woorden, maar waar niet.

René: "Jan van Loon heeft vele jaren lang met het blote oog gecontroleerd of de flessen, vóór die gevuld werden, goed schoon waren. Op de lopende band waarop

die gespoelde flessen stonden, was een grote gloeilamp gericht. Zodra Jan een nog vuile fles zag, haalde hij die van de band. Jan had een groot plichtsbef. Zat nooit, maar dan ook nooit te slapen. Toen Jan met pensioen is gegaan, hebben we een machine gekocht die de taak van Jan overnam. Kees

Jan van Loon controleerde jarenlang elke werkdag met behulp van een grote lamp of de lege flessen schoon waren Vanwege zijn handicap deed hij dat op een aangepaste stoel (foto is van eind jaren vijftig).

Kees Vermeer in 1970 aan het werk als siroopmaker

Vermeer was onze gespecialiseerde suikersmelter. Ook was hij de maker van de limonadesiroop. Sinasappelsap en citroenzuur werden door hem vermengd met andere smaak- en zoetstoffen."

Specialiteit

Specialiteit is volgens René altijd hun koolzuurhoudende limonade geweest. Ze leverden onder andere producten bij de Végé, bij de Spar, bij André van Hilst in Waalwijk. In Nederland was toen ook al jaren Seven-Up in de handel. Via, via, is men in contact gekomen met iemand uit Brussel. Die was vertegenwoordiger voor Bubble-Up uit

Amerika. Er werden contracten gesloten dat in het bedrijf in Baarle-Nassau voortaan Bubble-Up mocht worden afgevuld. Met het vliegtuig kwam de smaakstof naar Baarle. Als die warm was, mocht die bij de siroop gemengd worden. Met Baarles bronwater werd er dan Bubble-Up van gemaakt. "Op een gegeven moment hoorden wij dat Bubble-Up voor onze afnemers te duur was. Daar hadden ze wel gelijk in. Maar Amerika deed voor ons de prijs van de smaakstof niet naar beneden. Daarom zijn we na tien of vijftien jaar gestopt met de productie van Bubble-Up en zijn we gestart met ons eigen Up-product. Die eigen Up hoorde voortaan bij ons productieprogramma. Alle flessen die we nodig hadden, werden gemaakt door een glasfabriek in Leerdam. In 1993 was ik op vakantie in Cyprus. Leuk was dat ik daar nog Bubble-Up heb gedronken."

De werkervaringen van Jan de Rooij

Baarlenaar Jan de Rooij werkte voor de Limfa vanaf mei 1959. De laatste jaren werkte hij nog voor Raak Holland BV in Utrecht. Toen Jan in 1995 60 jaar werd, ging hij met de VUT.

Jan begon als boekhouder. De laatste jaren was hij bedrijfsleider. Jan heeft het, zo blijkt, altijd goed naar de zin gehad. "Werken was mijn hobby. Iedereen werkte er trouwens met veel plezier. Het was er geen duivenkot. Personeel ging niet gauw meer weg. In al die jaren dat ik er werkte, waren we met rond de vijftig collega's. In de zomermaanden, met vakantiekrachten er bij, wel zeventig mensen. Er werkten opvallend veel Baarlenaren in het bedrijf. Naast de door René genoemde vaste vrachtwagenchauffeurs werkten er onder andere Toon Krijnen, Janus Lauwers, Har-

rie Krijnen, Jan van Loon, Jef van Loon van de Nonnenkuil, Kees Vermeer, Jaon Vermeer, Jan van Sas, Christ van Sas, Jan Deutekom, Jan Laurijssen, Ben Smid en Jopie Schellekens. Harrie Laurijssen, in de voetballerij werd hij liefkozend 'Slofke' genoemd, was er magazijnmeester. Iedereen in het bedrijf had zijn vaste werkplek. Zo zat Jan van Sas er jarenlang aan de etikettermachine. Jaon Vermeer was de

man van de spoelmachine. Ik heb wel eens geprobeerd om functie-roulatie door te voeren, maar dat lukte me niet. Ze waren fier op hun machine. De mensen die er werkten, waren volgens Jan best wel tevreden met hun salaris. "Mensen over wie men extra tevreden was, kregen een opslag boven op hun CAO-loon."

Talentvolle Baarllese nieuwelingen werden begin 60-er jaren gesponsord. Van l. naar r.: Jac Frijters, Jan Seegers, Jules v.d. Flaas en Frans Staes

Pastoor Koenraadt zegent in 1960 een nieuwe uitbreiding van de fabriek in

Deze foto is gemaakt bij een busuitstap in 1946 in de Ardennen. Enkele namen: Lenie Spapen, Moeder Joanna Spapen, Joske Luyten, Jan Smid, Jan Brosens en Leon-, Theresia-, Annie-, René- en Frans Verheyen

Ook met de gebroeders Verheyen heeft Jan altijd goed kunnen samenwerken. "Sjaak was recht voor zijn raap. Zowel kritisch als complimenteuz. Hij was vooral verantwoordelijk voor het wagen-

park. Frans zat veel op de baan. René bemoeide zich vooral met de machines. Voor die tijd was oom Harrie vooral de man met de hersens. Oom Leon was vooral de werker, de uitvoerder. Toen Jan

Smid in het bedrijf kwam, werd hij zo'n beetje de opvolger van oom Harrie." Jan de Rooij stond ook aan de wieg van de oprichting van de personeelsvereniging. Hij bracht als secretaris een gewaardeerd blad uit. Organiseerde regelmatig een busuitstap, vooral naar België. Ook organiseerde hij samen met enkele anderen van het bestuur een jaarlijkse feestavond, dropping, bezoek aan de Efteling en een gezellige Sinterklaasmiddag. Allemaal zaken, die bij de mensen goed in de smaak vielen.

Chauffeur Jan Kusters hield van zijn werk en vrachtauto

Jan Kusters in 1973 bij zijn vrachtwagen

Baarlenaar Jan Kusters, inmiddels 65 jaar, werkte niet minder dan 43 jaar bij en voor de Limfa. De Limfa stond voor hem op nummer één. De eerste jaren stond hij er aan de band. Na een paar jaar werd hij rijder van Frans Versmissen.

Het vooraanzicht van een gedeelte van de fabriek

"Ik ben dat gedurende tien jaar bij Frans geweest. Een fantastische tijd. Ik was heel erg gehecht aan Frans. Wat een goeie mens! Op een gegeven moment vraagt Sjaak Verheyen aan mij of ik een eigen vrachtauto wilde gaan rijden. Ik mocht er een paar dagen over nadenken. Uiteindelijk heb ik ja gezegd. En ook van die beslissing heb ik nooit spijt gehad. Ik heb het bij de 'Verhaaikes' heel goed gehad. Zo niet, dan was ik er al lang weggeweest. Ik werkte er met liefde en plezier. Ik kwam overal in Holland. In België kwam ik vaak bij de GB-vestigingen van Ternat, Nijvel en Kontich. Het deed mij toch wel veel zeer toen de Limfa ophield te bestaan. Piet de Leeuw en ik waren de laatste paar jaar de enige chauffeurs die nog reden voor Raak Utrecht. We stonden toen voortaan op de loonlijst van Johan Hendrickx uit Chaam. Maar mijn vrachtwagen mocht ik op het

Limfa-terrein in Baol stallen. Iedere nacht reed ik om twee uur naar Utrecht. Daar werd de wagen geladen, die ik om zes uur weer loste in Den Haag. Van daaruit reed ik verder Holland in. Mijn laatste adres waar ik iedere dag moest zijn was in Tilburg. En dan reed ik naar Baol en zat mijn werkdag er op," aldus Jan.

Succesverhaal

René is heel duidelijk als hem gevraagd wordt waarom het bedrijf een succesverhaal is geworden. "Ik kan niet anders zeggen dat dit is gebeurd vanwege het harde werken van ons allemaal en de kwaliteit van de producten. Weet je trouwens hoe we aanvankelijk de kwaliteit controleerden? Uit een tank van 3000 liter siroop kwamen 18.000 flessen. Je proefde dan uit zo'n fles. Je ervaring vertelde je dan of het citroengehalte goed

was en hoe het zat met de smaak. Later konden wij natuurlijk ook niet anders dan dit soort controles door onze laborant in ons volledig ingerichte laboratorium te laten doen. Mijn zwager Jan Laurijssen was toen de laborant. Hij heeft er altijd goed zijn best gedaan."

Verkoop van het bedrijf

De uiteindelijke verkoop van het bedrijf aan Raak Holland BV in Utrecht heeft volgens René veel pijn gedaan. "Ik had hart en ziel voor het bedrijf. Begon er in 1949. We werkten er toen met ongeveer 35 mensen. Alles handwerk. Frans Versmissen heeft er nog lang gestaan aan het inschepbakje. Liet met een lepeltje de siroop door een buisje in de flesjes lopen en dan kwam er spuitwater bij. Al het geld wat verdiend werd, werd besteed aan een verdergaande mechanisering. Daarom was alles wat je zag

in het bedrijf, van roestvrij staal. Toen wij het bedrijf in 1987 verkochten, hadden we een productiecapaciteit van 50.000 liter per uur met 19 man personeel. Op een gegeven moment bood Raak Holland BV ons een aardige prijs en kwam er een einde aan ons familiebedrijf. Verkoop was niet tegen te houden. Er moet immers na ons, als wij er mee stoppen, opvolging zijn. En daar zat het probleem. Ik schaam me er niet voor André, toen het bedrijf verkocht was heb ik moeten huilen," aldus René.

Maar hoe dan ook, wat rest is de herinnering aan een mooi Baarles bedrijf. Daar zijn René Verheyen, Jan de Rooij en Jan Kusters het helemaal over eens. ■

Een luchtopname van het fabriekscapex. Rechts is de Chaamseweg te zien (foto KLM Aerocarto)

Archeologie in Zondereigen (7)

HERMAN JANSSEN

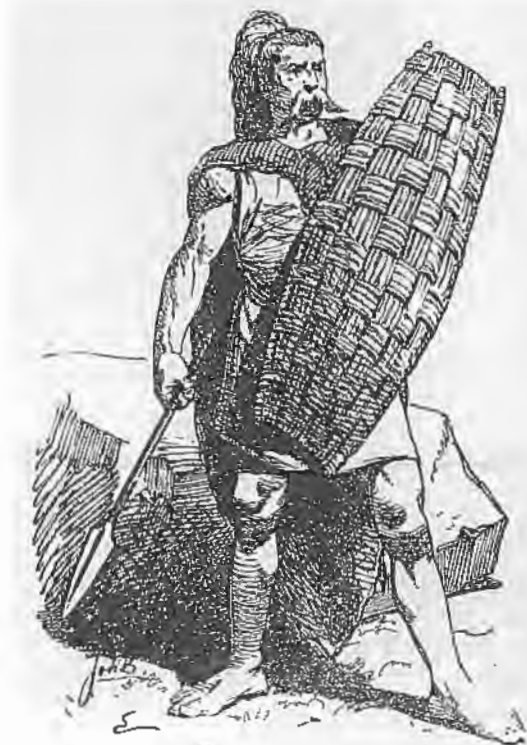
Vroege middeleeuwen

(450-900 n.C.)

De middeleeuwen (ca.450-1500) worden onderverdeeld in de vroege (450-900), volle (900-1200) en late middeleeuwen (1200-1500). Deze aflevering volgen we de gebeurtenissen in Zondereigen en omgeving tijdens de vroege middeleeuwen.

Na een vrij intensieve en verspreide bewoning in de ijzertijd en de daaropvolgende Romeinse periode, geraakte de Kempen vanaf de jaren 250-275 grotendeels ontvolkt. Wel bleef er tot tegen het eind van de 4de eeuw nog wat ijle bewoning over.

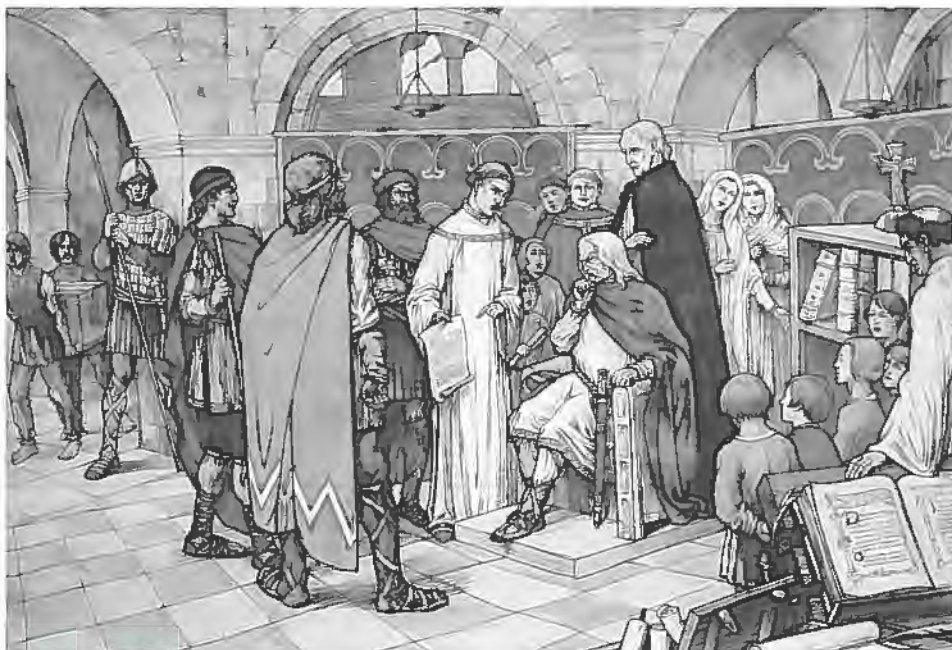
Frankische groepen uit Noord- en Oost-Nederland lijken in grote vaart doorheen ons gebied gepasseerd te zijn, zonder zich daar te vestigen. Franci betekent dapperen. Romeinen gaven deze naam destijds aan Germanen ten noorden van de Rijn. Soms waren zij tegenstanders, op andere momenten betaalde bondgenoten. De Franken stichtten eigen rijkjes in het zuiden van België, het Duitse Rijnland en Noord-Frankrijk. Onze regio lijkt geheel verlaten te zijn, al is het niet zeker of dit ook effectief het geval was. Hoe dan ook, er zijn bijzonder weinig archeologische vondsten uit deze periode gekend. Continuïteit van bewoning wordt slechts op een paar plaatsen vermoed (vb. in Alp-

Germaanse krijger

hen), maar kon tot hiertoe nergens aangetoond worden. De natuur ging gedurende enkele eeuwen haar gang. Het bos regenereerde op uiteenlopende wijze, afhankelijk van de intensiteit van het bodemgebruik in de voorgaande periode en de duur van de herstelperiode. Over de vroege middeleeuwen is relatief weinig bekend. Zowel historische bronnen als archeologische overblijfselen zijn schaars. In het Frankische rijk verdween de marktgerichte economie en vielen

de mensen terug op zelfvoorziening. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinse staatsorganisatie in handen gekomen van regionale en lokale hoofden, wier status op militair succes en materiële welstand gebaseerd was. Deze instabiele periode wordt ook aangeduid als de 'tijd van de volksverhuizingen' of de 'Merovingische tijd'. Kleine groepjes kolonisten trokken vanuit de Frankische kerngebieden de Kempense zandgronden in.

Oude schoolplaat met Karel de Grote

Enerzijds gebeurde dit vanuit de Scheldevallei, waar ze zich in de 6de eeuw op de leemgronden ten zuidoosten van Antwerpen gevestigd hadden. Anderzijds was er een

migratiegolf vanuit de Maasvallei, waar de Franken zich eerst op de leemgronden rond Maastricht gevestigd hadden.

Omstreeks 700 n.C. ontstond één groot Frankisch rijk, dat onder Karel de Grote rond 800 uit het huidige Frankrijk, Noord-Italië, België, Nederland en een groot

Oude schoolplaat met Vikingen

deel van Duitsland bestond. De Frankische koningen beschouwden zich als de opvolgers van de Romeinse keizers. Omstreeks het jaar 900 viel hun Karolingisch rijk uit elkaar, mede door de voortdurende invallen van Noormannen. Tussen de jaren 800 en 1.000 waren Noormannen of Vikingen actief in heel Europa. Deze zeevaarders uit Denemarken en Noorwegen waren berucht om hun plundertochten in Frankrijk, België en Nederland. Ze verzwakten het Frankische rijk. Daarnaast waren de Noormannen beroemd om hun schepen, hun vaardigheden op zee, hun handelsgeest en hun vakmanschap op kunstgebied.

Landbouw

Veengebieden en hun natte omgeving werden door de pioniers duidelijk gemeden als vestigingsgebied. In Zondereigen ging hun voorkeur uit naar de oevers van de Noordermark. De vestigingsplaats werd gekozen op basis van de verwachte vruchtbaarheid van de akkergrond, de geschiktheid van het omringende landschap om als bosweide te dienen en de waterhuishouding ter plaatse. Aldus gevormde nederzettingen met hun gronden werden door de pioniers als hun eigendom beschouwd.

Groot waren die nederzettingen niet en voor wat betreft het landbouwbedrijf volstond het om te voorzien in de eigen behoefte. Waar dat niet kon, werd de nederzetting verlaten. De Franken waren eerder veehouders dan landbouwers. Ze fokten ganzen, runderen, schapen en vooral varkens. Er heerste een tekort aan voeding, dit dan vooral bij de minder gegoede klasse. Het eten en het drinken

waren een stereotiep mannelijke bezigheid, waardoor vrouwen en meisjes soms aan ondervoeding leden. Het ritueel van het feesten was zeer belangrijk en reflecteerde de sociale status. Het menu op dergelijke banketten draaide volledig rond vlees. Wat de plantaardige voedingsstoffen betreft, waren granen belangrijk. Die werden gemalen en gebakken tot brood of met melk gegeten als pap. Ook tuinbonen, erwten en koolsoorten werden geoogst. Wellicht werden kruiden als dille en selder gebruikt om de smaak van deze groenten te verbeteren. Het menu bestond verder uit voedsel dat verzameld werd in de natuur.

Bewoning

Met de inval van Germaanse stammen in het Romeins rijk kwam er een einde aan de centralisatie van de bewoning en de georganiseerde ontginning. De oude akkers bovenop de dekzandruggen verwilderden geleidelijk tot schrale heide en bos. Van de eerste Frankische nederzettingen is weinig bekend. Volgens sommige wetenschappers vond een verschuiving van bewoning plaats van de dekzand-

rug (late ijzertijd en Romeinse tijd) naar het beekdal (vroegere middeleeuwen). Anderen trekken dit in twijfel. Zo lag de Merovingische bewoning in Hulsel (Poppel) eerder in de Aa-vallei, die in Alphen en het Hondseinde (Poppel) bevonden zich wel degelijk bovenop een dekzandrug.

Godsdienst

Op verschillende Vlaamse locaties zijn Merovingische grafvelden aangetroffen, waarbij de lijken begraven werden met enkele bijgiften. Dergelijke grafvelden zijn opgegraven in Brecht, Broechem, Grobbendonk, Borsbeek en heel wat plaatsen in Noord-Brabant (NL). Vanaf de 7de en de 8ste eeuw kwam de kerstening van onze regio langzaam op gang. De mensen in de Lage Landen werden in de vroege of de volle middeleeuwen bekeerd tot het christendom.

Aardewerk

Vormen en versieringen van potten, drinkbekers en kannen zijn erg modegevoelig. Archeologen zien daaraan in welke tijd het aardewerk gebruikt is. De samenstelling

van de klei kan een aanwijzing zijn voor de plaats waar het aardewerk gemaakt is. Merovingisch aardewerk (400-700) bestaat uit knikpotten van grijs en zwart aardewerk met radstempelversiering, schalen, tuitkannen, bekers en potten met drie oren. Er was veel import uit Noord-Frankrijk, Zuid-België, het Eifelgebied (Mayen) en niet te vergeten de Germaanse herkomstgebieden (handgevoerd Germaans aardewerk).

In de Karolingische tijd was draaischijfaardewerk één van de belangrijkste handelsproducten. Er was een uitgebreide pottenbakkersindustrie nabij Keulen en Bonn die voor 80 tot 90 % in de aardewerkbehoefte van de Lage Landen voorzag. De lichtgele potten waren zeer gewild als voorraad- of kookpot en bijna overal waar vondsten uit de Karolingische tijd gedaan zijn, kwamen grote hoeveelheden van deze scherven tevoorschijn. Dit type aardewerk wordt over het algemeen 'Badorf' (ongeveer 750-900) genoemd, naar de plaats waar een ovencomplex aangetroffen werd.

Vroege middeleeuwen in Zondereigen en omgeving

In de Antwerpse Kempen ligt het zwaartepunt van de archeologische kennis voor wat de vroege middeleeuwen betreft in de Merovingische grafvelden. Het betreft voornamelijk oudere toevalsvondsten (zandwinning!) waarna al dan niet een uitgebreider veldonderzoek en/of vondsteninventaris volgde. Hierbij horen ook individuele grafvondsten die mogelijk wijzen op de aanwezigheid van een groter grafveld (Hoogstraten-Meer, 1977). Recent bekende sites zijn Ranst-Broechem, Zandhoven-Pulle en Beerse.

De vroegmiddeleeuwse nederzettingssites die op grond van archeologische opgravingen opgenomen zijn in de Centrale Archeologische Index, zijn zeer beperkt in aantal (o.a. Brecht-Hanenpad, Brecht-Zoegweg, Ravels-Poppel-Hondseinde, Ravels-Poppel-Hulsel en Beerse. Vele van deze sites blijken continu bewoond geweest tot in de volle middeleeuwen, met uitzondering van Ravels-Poppel-

Hondseinde. Op al deze sites zijn één of meerdere huisplattegronden (overal van het bootvormige type), bijgebouwen en andere nederzettingstructuren geregistreerd. Elders getuigen enkele losse vondsten of toevalsvondsten – voornamelijk waterputten – van de aanwezigheid van vroeg- en of volmiddeleeuwse bewoning, o.a. Beerse, Meerle, Oud-Turnhout en Turnhout. Hoewel het aantal rurale sites redelijk hoog lijkt, dient toch opgemerkt dat de kennis en studie van de algemene nederzettingontwikkeling in de Kempen op een zeer laag peil staat in vergelijking met wat in de Nederlandse Kempen aan onderzoek gebeurd is.

Vanaf ca. 550 blijken in de Antwerpse Kempen hier en daar terug mensen te wonen. We spreken van de 'pionierstijd'. Het gaat om een ongecoördineerd doordringen van pioniers uit de Maas- en de Scheldevallei. In de omgeving van Zondereigen zijn weinig vindplaatsen bekend uit de Merovingische periode. In Hulten (Gilze-Rijen) werd in 1825 een Merovingisch (450-700) potje gevonden. Merovingische bewoning werd vastgesteld in Oud-Turnhout, Hondseinde (Poppel) en Hulsel (Poppel).

Ook Karolingisch (700-900) materiaal is behoorlijk zeldzaam in de omgeving van Breda en Turnhout. Er zijn voor zover bekend tot hertoe alleen vondsten gemeld in Rijsbergen, Galder, Princenhage, Oosterhout en Turnhout. Alphen was mogelijk vroeg bewoond en in Merksplas zouden Salische Franken zich op de Ruienberg gevestigd hebben. Op Nijhoven (Baarle-Nassau) werden volgens Kramer grondresten van een woudkapel uit ca. 800 ontdekt. Misschien

Badorfschef met radstempeldecoratie

Nog een Badorfscherf met radstempelversiering

interpreteerde hij zijn vondst net iets té enthousiast? Leenders is voorzigtiger en houdt het bij grondsporen van een nederzetting uit ca. 1.200.

Uit de Merovingische tijd zijn in Zondereigen geen vondsten

bekend. Woonde er niemand? Zitten de bewoningssporen diep onder het plaggendek verborgen? Mogen we Merovingische vondsten verwachten nabij de Noordermark, met name op de Ginhovense Velden en de Jagersbeemden? Of zijn de huidige boerderijen van Ginhoven bovenop restanten uit de vroege middeleeuwen gebouwd? Wijst de opmerkelijke lus in de weg naar bewoning uit die tijd? Op deze vragen kan (nog) geen antwoord gegeven worden.

Aardewerkvondsten bewijzen alvast dat Ginhoven bewoond was in de Karolingische tijd, wellicht vanaf de 8ste eeuw. Sindsdien is het Zondereigense grondgebied continu bewoond geweest. Op twaalf verschillende locaties tussen Ginhoven en Zondereigen-centrum zijn in totaal tweeëntachtig Karolingische scherven gevonden:

- vroegmiddeleeuws (of Romeins) aardewerk
- vroegmiddeleeuws (of Romeins) ruwwandig Eifel aardewerk
- handgevormd aardewerk (vroeg Karolingisch)
- grijs aardewerk, Karolingisch gesmoord (700-950)
- Mayen, ruwwandig Eifel aardewerk (700-900)
- Badorf aardewerk (750-900)
- Badorf aardewerk met radstempelversiering, zonder glazuur (750-900)
- grijs aardewerk met paarsrose kern (800-1050)
- vroege productie Andenne met glazuur en radstempelversiering (800-1050)

Vijf minder belangrijke locaties bevinden zich vlak tegen de Noordermark, twee vlakbij het centrum van Ginhoven. Veruit het grootste aantal vondsten echter werd

Mayen aardewerk

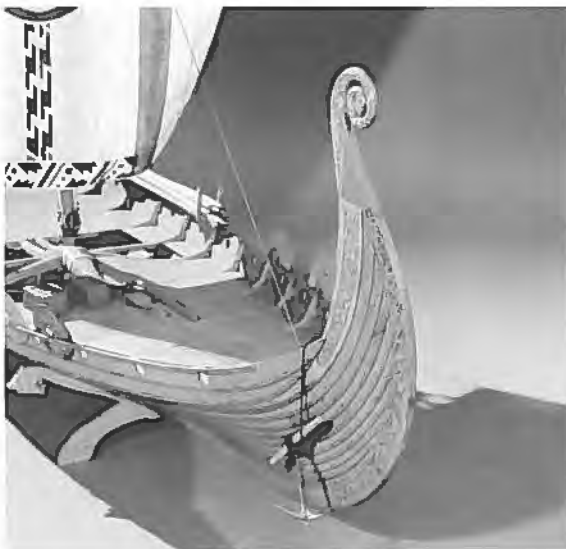
opgetekend op het raakpunt van de Ginhovense plaggenakkers en de Jagersbeemden. Mogelijk bevindt zich hier een complete vroegmiddeleeuwse nederzetting onder het plaggendek.

Randscherf van Mayen aardewerk

Vikinglegende

De vroegmiddeleeuwse wortels van Zondereigen worden bevestigd door de naamkunde. Leenders dateert Frankische namen die eindigen op '-zele' ('Hangzele') uit de 6de tot de 10de eeuw. 'Zele' betekent 'een schuilhoek voor het vee, gelegen in een moerassig gebied aan de rand van een oude nederzetting'.

Model van een vikingschip

'Kaal' is dan weer een zeer oude waternaam, die we in Zondereigen mogelijk terugvinden in de naam 'Caelsdijk', de oudste benaming voor Kasdijk.

De plaatselijke Gelmellegende verhaalt over de Karolingische bewoning van Zondereigen ten tijde van de inval der Vikingen. De legende van de Noorman Gelmel belicht de geschiedenis van Zondereigen en omstreken omstreeks de negende en tiende eeuw van onze tijdrekening. Gelmel lijkt ons een vreemde naam, maar etymologisch hebben Gelmel en Wilhelmus dezelfde stam (Wil-helmel-us). Toen Noormannen met hun snekken het Merkske kwamen opgevaren, gingen zij op Ginhoven aan wal om te plunderen. De rovers vertrokken, verhandelden de buit en keerden telkens opnieuw terug. Op zekere dag landden nogmaals Noormannen nabij Ginhoven. Er waren vrouwen en kinderen aan boord en de leider, Gelmel, bleek vriendelijke bedoelingen te hebben. De groep

vestigde zich met toestemming van de heer van Breda op het Wijthof en Gelmel werd benoemd tot heer van Zondereigen. De plaatselijke landbouwers waren sindsdien als laten aan de herenboerderij op Ginhoven verbonden. Het aanzien van Gelmel groeide en met succes dong hij naar de hand van Beatrijs, dochter van de heer van Breda. Dit wekte de afgunst op van de heer van Weelde. Omstreeks 910 kwam het tot een twist die uitliep op een tweegevecht. Gelmel kwam als overwinnaar uit de strijd toen hij de heer van Weelde om het leven bracht. Daarop trok Gelmel het pelgrimskleed aan, vervoegde een bedevaartkaravaan en trok als boeteling naar het Heilig Land. Hij keerde niet meer terug en eenzaam treurend wachtte Beatrijs in Breda op haar man. Het leen viel toen 'zonder eigenaar', wat volgens de legende de naam Zondereigen zou verklaren.

In Hoogstraten bestaat een gelijkwaardige legende, al zijn er kleine verschillen. Zo zou Gelmel aan de oever van de Mark een vooruitgeschoven houten burchtoren hebben gebouwd. Deze woning fungeerde ook als uitkijkpost en steunpunt voor zijn troepen. Ze stond dichtbij Ginhoven op het gehucht Staakheuvel, een naam die verwijst naar 'een woning op houten staken, gelegen bovenop een heuvel'. Later liet Gelmel in Hoogstraten een stenen kasteel bouwen. Volgens de Gelmellegende ontscheepten Vikingen op Ginhoven. ■

Baaijenshof (4)

JES SEEGERS

2. De geschiedenis (deel 3)

Op mijn eerdere stukjes over Baaijenshof zijn enige vragen, op- en aanmerkingen binnengekomen. Daarnaast zitten er enkele foutjes en onduidelijkheden in. Hier wil ik eerst even op ingaan. Eerder gaf ik al aan: alles wat ik geschreven heb, is door mij te verdedigen. Wat destijds aan het papier is toevertrouwd, moet naar mijn mening in het veld terug te vinden zijn. Als dat niet zo is, dan twijfel ik aan het geschrevene. In de cursus archeologie leerden we: 'Niet alles wat geschreven staat is Evangelie.' Daarnaast stelt Dr. E. Loffeld omtrent Hof ter Brake en de bezittingen van de Abdij van Tongerlo in deze regio: 'Alle papierwerk is al zo dikwijls doorgenomen, dat vanuit dit punt geen nieuwe gegevens meer te verwachten zijn.' In dit licht gezien, heeft het letterlijk kopiëren van registers weinig of geen zin. Nieuwe gegevens zullen vooral moeten komen uit archeologisch onderzoek, gekoppeld aan archiefonderzoek en eerder gepubliceerde onderzoeken. Verder blijft het mijn bedoeling mijn verhalen goed leesbaar te houden en ze niet te laten verzanden in citaten van moeilijk leesbare passages, datums en namen en onnodig veel gebruik van bronvermeldingen.

Ouderdom boerderijen op perceel Hofstadt, het latere Baaijenshof

Eerder heb ik vermeld dat de eerste boerderij op het perceel van Baaijenshof rond 1630 gebouwd is. Dat is niet correct. De eerste boerderij op de plaats waar nu de wóónboerderij staat is rond dat jaar gebouwd. Elders op het perceel heeft eerdere bebouwing gestaan (zie mijn bijdrage 'Vondsten Baaijenshof'). Uitgaande van gevonden fundatieresten, stond de oudst vernoemde boerderij vanaf Klein Bedaf gezien, net achter de huidige woonboerderij. In 1544 wordt deze al genoemd. Ik citeer: 'Huis etc. te cleyn bedaf teynden oerdei 17 of 18 bu, waaronder een oude hofstadt van 11bu, 2 uitvangen, 1 bu nwlant.' (vertaald: Huis enz. op klein Bedaf aan het einde van de Oordeelsestraat van 17 of 18 bunder grond, waaronder een oude grote hoeve met 11 bunder bouwland, met daarbij 2 ingenomen strookjes grond en 1 bunder nieuw- of weiland). Daarnaast is er nog sprake van een tweede kleine of keuterboerderij elders op Klein Bedaf. Ik citeer: 'Een tweede hoeve 2bu plus heivelden 1,5 en 2 bu, laatste inneem 1532.' (vertaald: een tweede hoeve van 2 bunder bouwland met twee perceeltjes heiveld, een van 1,5 bunder en

een van 2 bunder, welke laatste is toegevoegd in 1532). Duidelijk is dat de juiste datum van bebouwing en bewerking van de grond vrijwel niet vast te stellen is. Opmerkelijk is ook dat op slechts 200 meter van de huidige woonboerderij in het voorjaar van 2008 bij een uitgebreid archeologisch onderzoek een groot aantal grondsporen gevonden is, verdeeld over een terrein van wel twee hectaren. De sporen waren van bebouwing (boerderijen) uit 800 voor Christus. Over deze boerderijen wil ik in de toekomst graag een apart artikel schrijven. Ik krijg daartoe de beschikking over de nodige rapporten en reconstructietekeningen van deskundigen.

Relatie Hof ter Brake en Priorij

In de tijd van de Johanneters mag Hof ter Brake gezien worden als een soort klooster, bewoond door ridders, maar ook door pries-ters. In dit verband citeer ik: '... Anno 1419, een heer Arnoldus Bloc, priester van de Kapel van St. Johannes ter Brake, parochie (oud?) Alphen...' Verder lees ik dat in 1474 een zekere W van Zevenbergen als pastoor wordt opgevolgd door Balduin Voecht, allebei Johanneters. Eén van de twee priesters, die begraven werden op het pestkerkhof, was

Op deze oude kaart staat de 'Commanderij die Braake' aangegeven

een Johannier. Omstreeks 1530 wordt vanuit Malta Hof ter Brake ingedeeld bij de Balije Avalterre (Lage Landen). Deze Balije was weer een onderdeel van een groot prioraat, dat onder leiding stond van een Grootprior. Op de oude kaart van 1630 kom ik regelmatig het woord 'Prions' tegen. In geen enkel gangbaar woordenboek, ook geen theologisch, is dat woord terug te vinden. Dus bleef mij alleen over de term 'Prions' te vertellen in de context van het geheel, namelijk het klooster Hof ter Brake. In deze context zien we de prior als hoofd

of eerste van het klooster (denk aan het bekende woord 'prioriteit'). Bij een abdij is dat de abt. De priorij is het klooster als geheel. Dan krijgen we prions, de gronden van de kloostergemeenschap. Het geheel van deze drie is dan weer onderdeel van het Grootprioraat. Nog een aanwijzing voor het kloosterkarakter van Hof ter Brake zijn de verschillende wouwers die bij de priorij gehoord hebben. Wouwers zijn visvijvers. Ze kwamen vooral voor bij kloosters of geestelijke instellingen, vanwege de verplichting om op vrijdag vis te

eten. Zie ook de Wuwer of Wouwer van Bedaf, mogelijk behorend tot de abdij van Tongerlo, waarover meer verderop in mijn verhaal.

Kapel Hof ter Brake

Volgens het boek: 'Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Brabant in de 16de en 17de eeuw' van Prof. Rogier, was ter Brake in de 16de eeuw nog in goede stoffelijke staat. Er zijn voldoende aanwijzingen dat op het perceel van ter Brake (3,5 hectaren binnen de gracht) vóór 1600 een grote

kapel gestaan moet hebben. Ze diende in de eerste plaats voor de bewoners van het klooster, maar ook voor mensen uit de directe omgeving, zoals pachters en personeel. Het is deze kapel die rond 1620-1630 afgebroken moet zijn en waarvan de sloopmaterialen elders hergebruikt werden. Nadien is de eenvoudige kleine St. Janskapel opgericht. Die was dusdanig eenvoudig dat er voor de ketters in 1650 niets te halen of te vernielen viel. In 1809 werd van deze kapel een tekening gemaakt. Ze was zo klein en simpel dat ze nauwelijks geschikt was voor kerkdiensten. Het dak was met riet gedekt. Ze had een stenen vloer en ruiten ontbraken.

Relatie Hof ter Brake en Abdij van Tongerlo

Duidelijk is dat de gebouwen en de grond binnen de 3,5 hectaren van ter Brake nooit eigendom zijn geweest van de Abdij van Tongerlo. Anders is het met de meer veraf gelegen gronden van Ter Brake. Denk maar aan de eerder genoemde prions van de priorij zoals die op de kaart van 1630 zijn aangegeven. Of denk aan de 'hoymolen aan de prions', de stenen molen aan de Boslust. (De oudere houten molen moet meer zuidwestelijk van Ter Brake gestaan hebben). Of denk ook aan het in 1280 genoemde 'Bosch der Tempeliers', niet ver van de 'Hoeve van Nieulandt' en aan de gronden die direct aan de 'Koeckel' van Ter-Over gelegen waren en bij de 'Koeckeldonckse Hoeve' gevoegd zijn.

Het lijkt erop dat in juridische zin er een relatie geweest moet zijn tussen het Hof en de Abdij, zij het

beperkt. Alles wijst erop dat op ter Brake ook een Laathof geweest is, samengesteld uit schepenen. Dezen hadden de officiële bevoegdheid om onroerend goed te verhandelen, cijzen te innen, geschillen op te lossen, enz. Aan deze schepenen, ook wel leenmannen of oordeelvinders genoemd, werd een schout als secretaris toegevoegd. Hij had geen stem. Zijn taak was het de schepenen te manen en schrijfwerk voor hen te verrichten t.b.v. de schepenbank. De oudste schout voor Alphen die al in 1430 vermeld wordt, is Roelof van Rijswijk. Hij was tevens schout voor Baarle onder Breda. Jan van Kockelberch wordt echter al genoemd in 1369. Hij is schout voor de regio, waar ter Brake wel bij gehoord zal hebben. Ongetwijfeld moeten de zeven hoeven van de Abdij op een van deze drie punten met Hof ter Brake te maken hebben gehad.

Abdij van Tongerlo en Baaijenshof

Voor zover ik heb kunnen onderzoeken is er voor 1635 een relatie geweest tussen de abdij en de hofstadt, het latere Baaijenshof.

Dit is gebleken uit bouwkundig onderzoek. Het blijkt ook uit de omstreden kaart van 1630. Hier reageer ik weer even op de binnengekomen kritiek.

Niemand kan deze kaart duidelijk verklaren. Het lijkt mij dat rond 1630, toen zoals ik eerder al schreef, de kloosterlingen waarschijnlijk de hete adem van de prins in hun nek voelden, de kaart onder tijdsdruk is samengesteld. Zijn hier fouten gemaakt bij het inmeten? Is men uitgegaan van een oudere, incorrecte kaart? Waarom is het noordelijke gedeelte

op de kaart wel goed leesbaar en het zuidelijke deel niet? Wanneer ik het vage zuidelijke deel goed bestudeer, dan blijf ik bij mijn eerdere conclusies t.a.v. Ter-Over en Baaijenshof, namelijk dat beide onderdeel geweest zijn van de abdij. Hiervoor kan ik zeven gegronde redenen noemen en aanwijzen in het terrein. Maar ik kan geen enkele reden noemen of aanwijzen in het veld waarom het geheel meer oostelijk gericht was. Zelfs afstandmeting op de kaart en in het terrein, gemeten vanaf vaste (oude) bakens, zoals Prinsenhoef, Nieuwe Hoef, Baaijenshof, enz. bevestigen het door mij gestelde. De opmerking dat ik de kaart meerdere malen verkeerd interpreteer, is dus naar mijn mening volstrekt onterecht. Bijzonder jammer is het ook, dat meermaals kritiek geuit wordt, gebaseerd op veronderstellingen en/of foute interpretaties van hetgeen ik geschreven heb, terwijl de criticus niet de moeite genomen heeft om het geschrevene voldoende te bestuderen. Ik wil het hierbij laten.

Graven van Hogendorp, abdij en ter Brake

De Van Hogendorps waren destijds in de streek beter bekend als de 'Heeren van Tilburch'. Hun kasteel stond op de Hasselt in Tilburg en zij hadden een familiepraalgraf in de Heikense kerk. In 1754 kocht Graaf Gijsbert van Hogendorp van Prins Willem, gouverneur van Breda, het gehucht Nieuwkerk, groot ca. 350 Ha, voor het bedrag van fl. 165.000,-. Het gehucht Nieuwkerk dankt zijn naam aan de schuilkerk die Goirle hier bouwde na de beeldenstorm, rond 1650. Een kleine kapel (St. Janneke) staat nog steeds op de plaats van

KAPEL
ST. JANNEKE
GOIRLE + NIEUWKERK

DAK - OUD HOLLANDESE
PANNEN
MUREN: RODE BAKSTENEN
HOUTWERK: EIK
BASISAFM: 2,50 x 4,00 CM
DAKVOET: 2,00 CM + P
NOK: 3,80 CM + P

JAN 2008
RES. S.

ST. JANNEKE, GEBOUWD
OP DE PLAATS VAN DE
VROEGERE SCHUIJKERK WAAR-
AAN NIEUWKERK ZIJN NAAM
DANKT

De kapel van St. Janneke, getekend door Jes Seegers

Foto van de huidige kapel

de schuilkerk. Vóór 1650 was de benaming voor Nieuwkerk 'Steenvoort', wat duidt op een met stenen geplaveide doorgang door de Maelse Ley. Opmerkelijk is dat ook dat Steenvoort voor het grootste deel eigendom was van de abdij van Tongerlo. Rond 1590 heeft zij deze gronden afgestaan aan het bisdom Den Bosch. In 1795 schaften de Fransen de heerlijkheid af, waardoor de titel 'Heren' voor de Van Hogendorps kwam te

vervallen. Wel mochten ze hun bezittingen behouden. Dit hebben zij tot ongeveer 1820 zonder noemenswaardige bezigheden gedaan. In 1820 is de op 9 mei 1783 in Amsterdam geboren Gijsbert van Hogendorp eigenaar van de gronden in Nieuwkerk. Deze Gijsbert begint rond zijn bezit gronden aan te kopen, zowel van particulieren als van de gemeente Goirle. Een aantal boerderijen van de abdij van Tongerlo in Alphen weet hij aan zijn bezittingen toe te voegen. Zo verwerft hij: '... aan de weg naar Alphen de boerderij den Ooievaarsnest en een huis bestaande uit drie arbeiderswoningen, genaamd den Hanzelust'. Tot hier de link tussen de Van Hogendorps en de abdij. Hoe zit het nu met de Van Hogendorps en het voormalige Hof ter Brake? Onderlinge transacties zijn niet bekend. Wel weten we dat de prins van de Prinsenhof en Gijsbert van Hogendorp bure

waren in materiële zin. Ook is vast te stellen dat de twee elkaar kenden van het politieke leven in Den Haag. Gijsbert woonde daar in die tijd aan de Molenstraat, waar hij referendaris eerste klasse was bij de Raad van State, secretaris van de Raad van ministers en adjunct houtvester. Ongetwijfeld moeten de prins en Gijsbert in die periode elkaar regelmatig gesproken hebben. Houtvester was in die tijd een belangrijk beroep. Denk maar eens aan de duizenden houten helpalen die er nodig waren voor de steden, met ook nog eens al het timmerhout, stuthout voor de ontluikende mijnbouw en stookhout.

Van Hogendorp en zijn grafkelder

Nadat door de protestanten de Heikese kerk in Tilburg moest worden teruggegeven aan de katholieken, konden de Van Hogendorps niet

De grafkelder in de Nieuwkerkse bossen

meer beschikken over hun praalgraf. In 1823 wordt op last van Graaf Gijsbert (Jacques) van Hogendorp een grafkelder gebouwd op Nieuwkerk, langs de Goirlesebaan, later de Doodreef genaamd. Deze grafkelder stond bovengronds en met zand werd er een flinke heuvel overheen geworpen. Om deze heuvel lag en brede gracht die werd voorzien van een ophaalbrug. In deze grafkelder zijn drie Van Hogendorps begraven geweest, waaronder ook Gijsbert. Hij is door een val van zijn paard 'na een alersmartelijkst lijden van meer dan achtendertig uren' op 4 november 1845 gestorven. Hij was blijkbaar zó bang om levend begraven te worden dat hij om dit te voorkomen een opmerkelijk testament heeft laten opstellen. Daar staat in

dat zijn nabestaanden geen rouw mogen dragen en na het overlijden moet bij hem door een chirurgijn adergelaten of een operatie verricht worden, waaruit met de volste overtuiging blijkt dat hij werkelijk is overleden. Verder verlangde hij een eenvoudig burgermansgraf, dat niet met een steen maar met slechts planken zou worden afgesloten. In geval van nood kon hij dan zelf met de hand zijn graf openen.

In 1861 zijn de drie stoffelijke resten overgebracht naar Dordrecht en bijgezet in het familiegraf. Volgens verhalen is de grafkelder in de oorslog nog gebruikt als toevluchtsoord en schuilkelder door mensen uit de omgeving. Over deze grafkelder heb ik destijds een gesprek gehad met de huidige eigenaar, de Baron

van Nieuwkerk. Op het einde van dat gesprek gaf hij aan dat er in het verleden nogal eens schade is ontstaan, waarschijnlijk onbedoeld, door mensen die de grafkelder bezochten. Indien over dit bouwwerkje een artikel zou verschijnen, dan zou de Baron het op prijs stellen als daarin vermeld werd dat het betreffende terrein niet voor publiek toegankelijk is. Bij dezen. Momenteel is de kelder met zand bedekt en begroeid. Hierdoor is hij helemaal in het terrein opgenomen tussen andere heuvels van zandverstuivingen. Hij is niet meer waarneembaar in het bos.

De oude Hofstadt

Een 'oude Hofstadt' wordt in 1544 al vernoemd, terwijl 'Baaijenshof' voor het eerst in 1828 genoemd wordt. Het gaat wel om dezelfde grond met opstallen. Met alle respect voor de ijdele Govert Baaijens, die de tweede naam bedacht; slechts eenentwintig jaar werd zijn familienaam gebruikt op Klein Bedaf 5. Daarna komt er één generatie Martens en vervolgens enige generaties Adriaensen. Historisch gezien is dus de naam 'Oude Hofstadt' correct voor het geheel. Wij gaan bij de monumentencommissie een verzoek indienen om de zeven- tot achthonderd jaar oude oorspronkelijke naam weer te mogen gebruiken. De naam hof(f)stadt of Hofstede geeft aan: 'grond waarop een hof en zijne bijgebouwen staan'. In het Middelnederlands: 'ene hoffstadt mette huysinge daerop staende'. Aangenomen wordt dat in Nederland de benaming hoffstadt vanaf ca. 800 in gebruik is. Bij de Vikingen kwam het woord ook voor, echter alleen in functie van hun godsdienstig leven en hun feesten.

Cleyn Bedaf

Opvallend is, dat Cleyn Bedaf eerder vermeld is (1544) dan Groot Bedaf (1659). Aangenomen moet worden dat Groot Bedaf toch ouder is vanwege de strategische ligging met een brug over of een (steen) voort door de Poppelse Ley, in de verbindingsbaan Baarle-Poppel.

*Noot van de redactie:
De oudst bekende vermelding van Groot Bedaf stamt uit 1251 en heeft dan de zeer oude schrijfwijze 'Bondas'.*

Waarvan is destijds de naam Bedaf afgeleid?

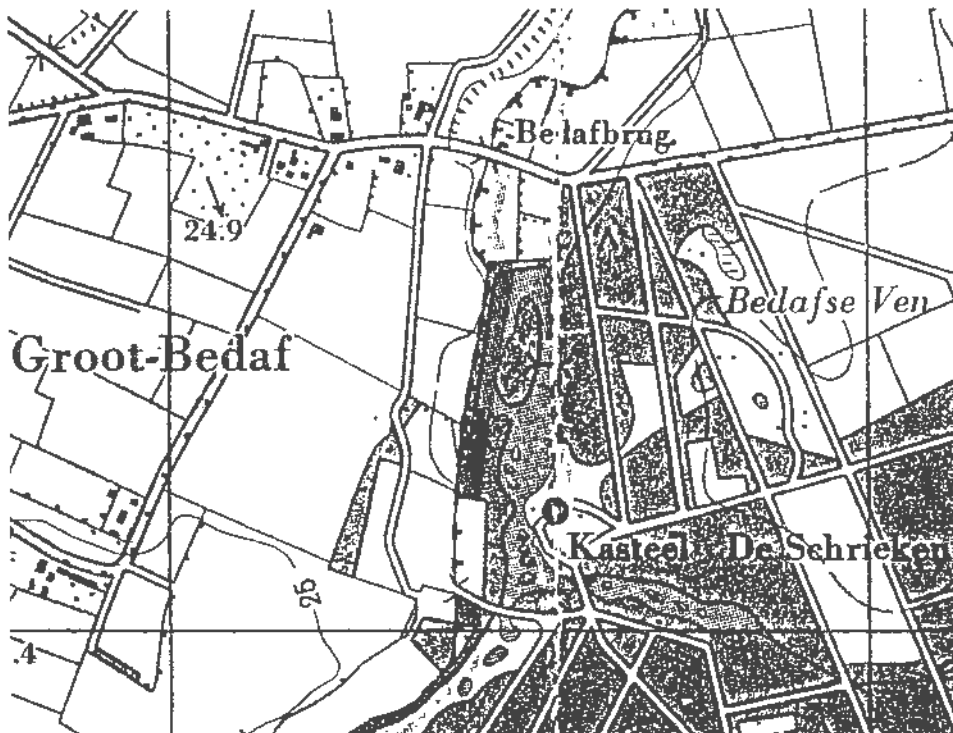
De uitleg dat de bewoners zo arm waren dat zij samen één bed

deelden en om beurten moesten slapen, kennen de meeste mensen wel. Evenals het gezegde bij het wisselen van de slapers: 'Bed af!' Uiteraard was dit maar een plagerij naar de bewoners. Op veel plaatsen in de regio komt de naam 'Be-ho-mid-af' in allerlei varianten voor. Ik zal mij beperken tot uitleg van de naam voor het gebied tussen Poppel, Maerle, Nieuwkerk, Alphen en Baarle. Vanuit het Middelnederlands gezien staat 'Bet-af' voor achterwaarts, terug, ver verwijderd van. Het eerste dat opvalt, van Baarle uit gezien is, dat de naam voor veraf op twee manieren gebruikt wordt. Voor Zondereigen is dit het woord *afgezonderd*. Terwijl voor de heide tussen de vijf genoemde dorpen en gehuchten het woord *Bed-af*

gebruikt wordt. Over de naamsverklaring van Zondereigen heb ik het later nog. Is de naam Bedaf vanuit Baarle gegeven of vanuit de andere dorpen of gehuchten? Men mag of moet voor onze streek de naam Bedaf lezen als een 'veraf gelegen vrijwel veenloos heideveld'. In 1368 wordt nabij het gehucht Maerle een 'Bondaf' vermeld. Deze naam heeft dezelfde betekenis als Bed-af, waarbij 'bon' slechte grond of beemd betekent. Nog een oude naam voor Bedaf komt voor in de vermelding 'Die Wuwer van Bodaf'. Hierbij staat wuwer voor wouwer, dat is een visvijver die later de naam Bedafsven krijgt.

Wordt vervolgd

Op de kaart van Groot Bedaf staan de Bedafse brug en het Bedafs Ven aangegeven

Culinair ontdekt: rabarber

ELS VERBIEST

Rabarber is een grappige groente. Zij wordt gewoonlijk als dessertfruit beschouwd, maar zij maakt deel uit van de zuringfamilie en is daarom meer een kruid of een groente. Rabarber is een raar verschijnsel in de tuinbouw, het is een echte volkspant. Als je en beetje ruimte hebt, ben je gedoemd om in lengte van jaren rabarber te eten. En toch is het fantastisch om naar buiten te lopen en wat stelen te trekken als je plots zin krijgt in taart of een crumble. Rabarber is extreem zuur van smaak, dus hoe je haar ook klaarmaakt, je zult het zuur altijd met de nodige suiker in balans moeten brengen. Omwille van die suiker kan je rabarber nooit op een echt gezonde manier klaarmaken, daarom gebruiken we haar telkens als bijgerecht.

Engeland

De geschiedenis van deze plant is wel vreemd. De banaalste groenten hebben de meest exotische oorsprong, maar de geschiedenis van deze plant is anders en boeiend. Rabarber komt oorspronkelijk uit Mongolië en Zuid-Siberië en zij kwam in de Middeleeuwen bij ons via de rivier de Wolga. Men oogstte toen enkel de wortel, die gedroogd werd verkocht in de apotheek als laxermiddel. Uit de wortel wordt nog steeds een sterk purgeermiddel gewonnen. In de 18e eeuw werd

die gedroogde wortel samen met andere specerijen commercieel ingevoerd door de Oost-Indische Compagnie.

Als groente dook de rabarber eerst op in Engeland, nu nog het rabarberland bij uitstek. Daar ontdekte de hofbotanicus van de Engelse koning Charles I, dat de stelen gegeten konden worden. Het duurde twee eeuwen, voordat rabarber een grote bekendheid kreeg. In de lente vind je overal in Engeland rabarbertaart, rabarberjam, rabarbercrumble en zelfs rabarberwijn. Van het Engelse platteland was het maar een korte stap naar ons toe. Het is misschien onze traditie van volkstuintjes geweest, die de populariteit in de hand gewerkt heeft. Hoe dan ook, rabarber in de keuken is van recentere datum, voor 1900 hoef je niet te zoeken. In Frankrijk is zij trouwens nog niet algemeen gekend.

Culinaire comeback

Rabarber is een jaar of drie geleden met een comeback begonnen, dank zij de Britse televisiekoks als Rick Stein, Nigella Lawson, Jamie Olivier....

Vezels

De plant heeft dikke bladstelen en grote bladeren. Er zijn rassen met rode en met groene stelen. Meestal worden rassen met door en door rode stelen geteeld, waarvan Frambozen Rood de meest donkerrode stelen heeft. Het ras Goliath heeft groene stelen en wordt vooral verwerkt in de industrie. Je hoeft de stelen niet te schillen, zo behoud je de kleur en eten we vezels! Daarnaast bevatten ze veel water, vit. C en calcium. Bij rabarber gaat het om het waanzinnige smaakspectrum...de smaak drijft,

huppelt, springt en stort neer op je tong, van de voorkant naar de zijkanten en weer terug! De smaak is ongelooflijk verfrissend.... Het water komt me nu al in de mond. Om het aanwezige oxaalzuur te verzachten en te verfijnen gebruikte mijn moeder steeds citroensap in al haar bereidingen en ik doe haar dat nog steeds na! De plant krijgt een trosvormige vertakte bloeiwijze die weggehaald wordt, omdat het ten koste gaat van de bladvorming en dus ook van de stengels. Onder de grond heeft zij een grote wortelstronk, bestaande uit wortelstukken met uitlopers die zich vertakken, zodat zij met een flinke snelheid kan uitgroeien.

Teelt

Rabarber is heel gemakkelijk te telen en is een fijne, rustige klant om in je tuin te hebben. Zij heeft weinig aandacht nodig en kan heel oud worden. Omdat het een

“permanente” plant is, geef je haar een goede start met goede biologische mest. Verlies nooit je geduld, laat de plant liefst twee jaar rustig groeien en geef ze elke herfst een verse laag goede compost met wat koemest. Bedenk dat bij een goede behandeling, de plant je twintig jaar profijt geeft. Een rabarberplant koop je niet, die krijg je van je familie of lieve vrienden! Uitgraven en vermeerderen kan van november tot maart.

De oogstperiode ligt tussen februari en juni. Het “forceren” om heel vroeg stelen te krijgen is eenvoudig, je zet er een bij het eind van de winter een grote bloempot of vuilbak overheen. Controleer regelmatig of de stelen groot genoeg zijn om te oogsten. Forceren doe je niet elk jaar, je zou de arme schatten uitputten! Oogsten kan tot begin juli, daarna moeten de planten tot rust komen.

Bij het oogsten selecteer je de grootste stelen, draai ze voorzichtig rond en trek ze aan de voet los. Rabarber eet je vers, maar in de koelkast blijven ze tot twee weken goed. Zowel rauw als gekookt kan hij heel goed worden ingevroren.

Rabarberweetjes

Het zure blad wordt door sommige vogels in hun nest verwerkt: het

houdt insecten op afstand. In droge tijden legt de plant een waterreservoir aan in de stelen en de gootvorm van de bladeren werken als een trechter. In Zwitserland wordt van rabarber een schuïrwijn gemaakt.

Rabarberbrandewijn, rabarberlikeur en rabarbersiroop bestaan ook. Dat het botontkalking zou bevorderen is een broodje aap verhaal, daarvoor zou je dag en nacht rabarber moeten eten.

In de voedingsmiddelenindustrie wordt rabarber gebruikt in babyvoeding en als bindmiddel voor jam.

Een extract kan in de leerlooierij dienstig zijn. De vervroegde teelt van de stelen gebeurt in kassen en tunnels bij lamplicht. Bij ons en in Engeland bij kaarslicht!

Op bezoek bij een plaatselijke wijnmaker

René Wouters uit Baarle is sinds 1987 wijnmaker. Toevallig had hij

René Wouters

dat jaar veel druiven en zijn dochter laborante moedigde hem aan daar wat mee te gaan doen. Hij plukte zijn druiven, mengde ze met suiker in de "dame Jeanne" met waterslot. Toen was het wachten (een wijnmaker moet vooral geduld hebben). Maar het werd wijn... meteen een succes! René heeft een neus voor de natuur, groenten en fruit en een behoorlijke bagage scheikundebegrippen... en daarmee maak je wijn. Wij gingen bij hem een praatje maken over rabarberwijn. René trekt zijn rabarberstokken en snijdt ze vijf cm voor het blad af: dit bovenstukje bevat het meeste oxaalzuur en is minder voor consumptie geschikt. Hij snijdt de stokken in blokjes en vriest ze gelijk in. Bij het ontdooien komt het sap vanzelf vrij, kan hij het filteren en als vers sap verwerken. Rabarber bevat flink veel zuur, daarom mengt hij het voor de helft met zelf gewonnen berkensap. Zo bekomt hij de ideale zuurgraad voor de verdere verwerking tot wijn. Het sap vraagt nog suiker en gist in de juiste verhouding en nadien is het wachten... Het klaren doet René met gemalen eierschalen van hard gekookte eieren, vooral het velletje om het ei moet aan de schaal blijven, want dit bevat net te veel eiwitten. De wijn kan jaren blijven liggen omdat hij met natuurlijke producten gemaakt is en verder gist op de fles. Wij proefden een rabarber-berkensap-wijn, gekruid met kaneel en kruidnagel, tien jaar oud en nog fris en helder... best lekker!

Momenteel maakt René geen rabarberwijn meer om de eenvoudige reden dat er lekkerder wijnen zijn. Het doet ons al watertanden en we hebben alvast ideeën voor een volgend verhaal.

René plaatst een kurk op de fles

Receptuur

Crumble van rabarber en gember

Voor vier personen.

500 gr rabarber, 150 gr bruine of witte basterdsuiker, geraspte schil en het sap van een citroen of limoen, 50 gr bloem, 50 gr koude boter, 50 gr havervlokken, gember geraspte of poeder of gekonfijte.

- Snij de rabarber in stukjes, meng met de suiker en kook het enkele minuten.
- Voeg het citroen- of limoensap toe.
- Vet persoonsschaaltjes in met boter.
- Kruimel er zandkoekjes in en verwijder het te veel.
- Meng de bloem, de koude boter, de resten van de koekkrumel, de havervlokken en twee lepels basterdsuiker en de gember tot grove kruimels.
- Verdeel de rabarber over de schaaltes.
- Doe er de deegkrumel over.

- Bak in de oven op 180 ° tot de crumble mooi bruin ziet.
- Dien op met bolletje ijs of geklopte room of koude vanille room

Lentefeestdrankje met rabarber

Voor zes glazen.

300 gr rabarber, 75 gr suiker, een fles bubbels: cava of champagne

- Snij de rabarber in dunne plakjes.
- Kook haar met een paar lps water en de suiker tot een dikke compote
- Mix de compote tot een gladde puree.
- Koel deze af en verdeel hem over fluitglazen tot de helft van het glas.
- Voeg de bubbels toe tot drie kwart vol en meng met een lepel
- Schenk de glazen vol met de bubbels en klaar ben je.

Proost!

Duizendblad (10)

'KRUIDENVROUWTJE'
JEANNE MEEUWESEN

Duizendblad is als geneeskruid niet meer weg te denken uit ons leven. Het groeit in overvloed in weiden, langs smalle veldweggetjes, aan de rand van graanvelden. Het heeft witte of rozerode bloemen en ruikt aromatisch. Je kunt het beste de bloemen bij zonlicht plukken, omdat dan de geneeskracht het hoogst is. De bladeren van de plant zijn in heel fijne slijpes verdeeld. Deze plant is rijk aan chlorofyl. Gebruik toch liever dagelijks wat vers duizendblad dan chlorofyl in tabletvorm uit een doosje. Duizendblad is rijk aan kali, wat de afvoer aan water bevordert (kali in grote hoeveelheden zou de mens vergiftigen). Daarom voeren de nieren het onmiddellijk af, zo ook dagelijks als u aardappelen eet.

Werkzame plant

Duizendblad is, evenals knoflook, een verjongingskruid. Het chlorofyl reinigt samen met andere werkzame stoffen de bloedvaten inwendig van verkalking en aanslibbels. Het regelt de bloedsomloop, verlaagt de bloeddruk als die te hoog is, ontlast het hart, laat bloedaandrang naar het hoofd (congestie) verdwijnen, stopt overmatige bloedingen (bijvoorbeeld bij menstruatie) en stopt bloedhoesten, bloed spuwen en aambeibloedingen. Op bloedende wonden gelegd, doet duizendblad de bloeding ophouden en de wond snel genezen. Vandaar de naam wondkruid of soldatenkruid.

Een oud-verpleger uit de oorlog 1914-1918 heeft verteld hoe hij bij gebrek aan medicijnen tientallen lichtgewonde strijders met duizendblad heeft verzorgd.

Nerveuze hartkloppingen en hartkramp verdwijnen, een gezwollen milt en lever slinken, maag- en darmkrampen worden opgeheven, de eetlust wordt beter.

Alle verslappingstoestanden, zoals een slappe darm met veelvuldige opzettingen, een uitgezakte maag en zelfs ontsteking van maag of darm, worden door duizendblad gecureerd, mede door haar bitterstof en etherische oliën. Misselijkheid en duizelingen verdwijnen.

Misschien is het niet algemeen bekend dat duizendblad ook werkt op het beendermerg en daarin de bloedvorming bevordert. Daardoor helpt het bij beendermergziektes, ook als andere geneesmiddelen faalden. Het helpt zelfs bij beentuberculose indien men daarvoor de theekuur, baden en massage met duizendbladtinctuur aanwendt.

Duizendblad maakt een nieuwe mens van u!

Gebruiksaanwijzing:

Thee

Een overvolle theelepels kruid, een kwart liter water opgieten en kort laten trekken.

Tinctuur van duizendblad

Met bij zonneschijn geplukte duizendbladbloem, een fles vullen en die met graanjenever van 38% tot 40% vol gieten. Dan de fles iedere dag een keer schudden en die vervolgens veertien dagen in de zon of in de warmte laten trekken.

Zitbad

Honderd gram duizendblad (bloembladstengel) een hele nacht in koud water aanzetten. De volgende dag tot koken brengen en bij het badwater voegen.

Probeer het een keer en u zult er wel bij varen!

Groetjes,
Jeanne

Merkwaardigheden (56)

ANTOON VAN TUIJL

De plannenmakerij voor de toekomstige rondweg brengt de gemoederen nogal stevig in beweging. Op Nijhoven is de gemoedsonrust het grootst, zo blijkt uit berichtgeving in de pers. Zo'n omleidingsroute vraagt ook nogal wat! Veel mensen moeten grond afstaan, oude verbindingen worden verbroken, vertrouwde plekjes verdwijnen, het uitzicht verandert, enz. Wanneer er dan ook nog een hoek van de kapeltuin af moet, wordt het dan niet al te gortig?

Vragen

Aan het hele idee om te komen tot de aanleg van een rondweg, lig-

gen enkele belangrijke vragen ten grondslag.

1. Is het goed voor (het dorp) Baarle dat er een rondweg komt?

2. Is het belangrijk dat het bedrijventerrein van Nassau een goede aansluiting krijgt op de nieuwe rondweg?

Mij dunkt dat je weinig verstand nodig hebt om deze vragen bevestigend te kunnen beantwoorden.

3. Waar moet die weg komen? Op deze vraag heb ik geen antwoord. Dat moet komen uit een lange reeks van afwegingen. Eén punt lijkt me duidelijk: hij kan alleen dáár komen waar voldoende vrije, onbebouwde ruimte is. Nu blijkt uitgerekend voor de ontsluiting van het industrieterrein via Kapelstraat en Visweg de ruimte erg beperkt te zijn. Wanneer de tekeningen daarvan op tafel komen, zitten de nauw betrokkenen van de gemeente en het kerkbestuur met de handen in het haar. Dat is niet merkwaardig, maar zeer begrijpelijk.

Schade beperken

Dan gebeurt er iets merkwaardigs. Zo ervaar ik het navolgende tenminste. Vanaf hier vertel ik u mijn eigen betrokkenheid bij deze kwestie. Op 28 juli vorig jaar word ik uitgenodigd voor overleg met een delegatie van het parochiebestuur. Ik krijg de vraag of ik mee wil denken in het zoeken naar mogelijkheden om de schade aan de kapeltuin zoveel mogelijk te beperken. Dit verzoek verwondert me. Ik ben tenslotte geen planoloog. Misschien heeft de vraag te maken met mijn grote betrokkenheid bij alles wat met Baarles erfgoed te maken heeft. Oké, ik doe mee aan het gesprek. Tijdens die bespreking zie ik voor het eerst een detailtekening van de situatie ter plaatse. Je ziet dan in één oogopslag twee dingen. Ten eerste, dat de provincie het verkeer via een soepele lijn van de rotonde Nijhoven naar en

van het industrieterrein wil leiden. Je ziet ten tweede dat de ruimte op het kruispunt Kapelstraat-Visweg volstrekt ontoereikend is voor dit plan. De tekening toont maar al te duidelijk hoe de uiterste lijnen van berm en fietspad schuin door de kapeltuin snijden, achter langs de klokkentoren door gaan en ook nog de hoofdingang meenemen. Zó, dat is niet mis!

Ik bespeur de zorgen bij de leden van het kerkbestuur maar bemerk bij de meerderheid ook de neiging en bereidheid te zoeken naar oplossingen. We wikken en wegen, passen en meten en komen tot ideeën hoe de nieuwe voorkant er na de ingreep toch netjes uit kan gaan zien.

Hoezo, schade beperken?

Het kerkbestuur vraagt mij om met deze ideeën op zak naar het provinciehuis in Den Bosch te gaan. Dat zeg ik toe. Op 9 september heeft dat overleg plaats. De provinciale projectleider, de landschapsarchitect, een ambtenaar van de gemeente Baarle-Nassau en ik zijn de gesprekspartners. Vanaf het begin van het gesprek verwondert en verheugt het me te merken dat de betrokken plannemakers buitengewoon goed weten hoe kostbaar de Salvatorkapel met de bidtuin is voor de Baarlese gemeenschap. Ze weten heel goed hoeveel archeologische waarden er nog verborgen kunnen liggen en hoe velen zich ingespannen hebben om de totale restauratie voor elkaar te krijgen. Wanneer ik begin over 'schade beperken', kijken de heren vreemd op. Hoezo, schade beperken? Er zijn voor ons twee doelen, oppert de projectleider. Wij willen de ontsluitingsweg

duurzaam veilig aanleggen en wij bieden aan te helpen, de Salvator-tuin als stilte- en devotieplaats met groot respect aan te passen aan de nieuwe situatie.

In het verdere overleg komen verschillende ideeën en mogelijkheden op tafel (let op: geen plannen, maar mogelijkheden!) Die betreffen een nieuw parkeerterrein met en overzichtelijke in- en uitrit en voldoende ruimte, een veilige toegang voor fietsers, een nieuwe ingang voor de tuin, een passende afwerking van de gehele voorkant aan de zijde van het nieuwe kruispunt, om de ontstane 'wond' te helen, een landschappelijke inpassing in de omgeving, zodat de tuin een groene buffer heeft als later de industrie oprukt, een nieuwe plek voor de grot mocht het echt nodig zijn die te verplaatsen (niet afbreken dus!), het zorgvuldig verplaatsen van enkele staties en kapelletjes. Ik sta ervan te kijken met wat voor een vanzelfsprekendheid de provincie al deze mogelijkheden op tafel legt.

Merkwaardig gevoel

De afspraak luidt dat ik de mogelijkheden die hier geopperd zijn in enkele schetsen zal uitwerken. Dat doe ik en daarmee ga ik op 17 september naar het parochie-

bestuur. Ik vertel mijn ervaringen en adviseer om op dit aanbod in te gaan. Ik stuur daarna mijn schetsen naar de landschapsarchitect, zodat hij mijn amateurswerk kritisch kan bekijken en op professionele wijze en op groot formaat kan uitwerken.

Bij het maken van de genoemde schetsen, wordt het voor mij alsmaar duidelijker dat Baarle een geweldig aanbod krijgt van de provincie. Beide doelstellingen worden gehaald. Er ontstaat een veilige verkeerssituatie en de kapeltuin krijgt het 'tienvoudige' en meer terug voor de handvol vierkante meters die ingeleverd moeten worden. Van de geweldig mooi uitgevoerde restauraties – genomineerd voor de Brabantse Monumentenprijs! – gaat niets verloren. De rust en de sereniteit van de tuin winnen er alleen maar bij. In één adem kan de tuin fraai uitgebreid worden. Ik ervaar het als een pure win-win-situatie en verheug me al bij voorbaat op de realisering. Ik kan mij werkelijk niet voorstellen dat er mensen zijn die dit niet zien zitten.

Intussen is er opnieuw vergaderd en er is een informatie/inloopavond geweest. Daar hou ik een merkwaardig gevoel aan over. Blijkbaar ben ik een grote onnozelaar! ■

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van enkele leden afscheid moeten nemen.

Om er zeker van te zijn dat we geen fouten maken en bijvoorbeeld een overleden lid zouden vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een rouwbrief naar ons te sturen. Deze kunt u sturen naar onze secretaris André Moors, Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Wij gedenken:

Jos Jaspers,
overleden op 1 oktober 2008

Frans Staes,
overleden op 20 november 2008

Dré de Jong,
overleden op 8 december 2008

Maria Hillen,
overleden op 17 december 2008

Marie Gillis-Verstraelen,
overleden op 4 januari 2009

José v.d. Sluis-Sommen,
overleden op 11 januari 2009

Wim van Engelen,
overleden op 9 februari 2009

Namens bestuur en leden van Amalia wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Eekhoorns

PIET VAN DER FLAES

Wij woonden in mijn jonge jaren midden in een flink stuk naald-bos, tussen de Bredaseweg en de Oude Bredasebaan. Aan de andere kant van die baan lag ook nog het grote bosgebied van het Goordonk. Mijn omgeving bleek een goed leefgebied te zijn voor eekhoorns. Wij zagen er regelmatig.

Bevrijd

Er was een hele gekke gebeurtenis voor nodig om mij voor het eerst een eekhoorn van heel dichtbij te laten zien. Die zal ik eens vertellen. Op een bepaalde middag was ik op ons erf wat aan het prutsen met het een of ander. Ik weet niet meer

wat ik toen toch wilde maken, maar herinner me des te beter dat ik met een aspergeblikje in de weer was. Dat zijn van die lange smalle blikjes. Aan een kant was het met de blikopener geopend en het was dan ook leeg. Wat er gebeurde weet ik niet meer, maar ik moest om het een of het ander even naar binnen. Dus leg ik dat blikje zomaar ergens neer. Terwijl ik binnen ben, hoor ik na enige tijd een vreemd blikkerig geluid. Ik ga kijken en tot mijn verbazing zie ik mijn blikje enigszins heen en weer rollen en er hangt een mooie roodbruine pluimstaart uit. Nou is er toch een eekhoorn in dat blikje gekropen! De pogingen van het beestje om er weer uit te geraken, lukken niet. De binnenkant is te glad om af te zetten en zijn vacht stroopt helemaal op. Er zit niets anders op dan met een metaalschaar het blikje open te knippen en zo

het beestje te bevrijden. Wanneer je op zo'n manier met een eekhoorn in aanraking komt, dan weet je niet wat je overkomt. Binnen een paar seconden zit je van boven tot onder en van voor tot achter onder de vlooiën. Het krioelt er van. Je snapt niet dat al die kriebelingen op één klein eekhoortje kunnen zitten. Gelukkig heb je er niet lang last van. Die eekhoornvlooiën moeten blijkbaar niks van mensen hebben. Ze zijn dan ook zo weer vertrokken.

Trouw beestje

Sinds ik 'mijn' eekhoorn uit zijn benarde positie bevrijdde, is hij jarenlang in de buurt van ons huis gebleven. Dat vond ik mooi. Ik zag maar wat graag met welke behendigheid hij over de dennen-takken liep, van de ene naar de andere boomkruin sprong en even

Alle schubben van de dennenkegel zijn keurig afgeknaagd om de pijnboompitten er uit te kunnen halen

gemakkelijk naar boven als naar beneden langs de stammen klauterde. Overal in de omgeving vond ik de afgeknaagde dennenkegels, waar hij de zaden uitgepeuterd had. In de nazomer en herfst zocht ik eikels en kastanjes. Die legde ik hier en daar in de buurt weg. Het was mooi om te zien hoe hij ze kwam halen en ze dan ergens, bijvoorbeeld tegen een boomstam in de grond stopte. Zo legde hij zijn wintervoorraad aan. Een paar maanden later zag ik hem wel eens zoeken naar zijn verborgen voorraad. Die vond hij niet altijd terug en dan groeide er later een jong boompje.

Eekhoornnesten heb ik genoeg gezien. Ze zitten als ovale bollen meestal opzij van de stam in de boomkruin. Tegen dat het winter wordt, werken ze de oude binnen- nest naar buiten en brengen een nieuwe binnenbekleding aan. Dan kunnen ze de winterkoude wel trotseren. Als het echt wintert dan zie je geen eekhoorns. Dan slapen ze. Hoe zijn jongen er uit zien weet ik eigenlijk niet, want ik ben nooit bij een nest geklommen om er in te kijken.

Handel

Ik heb vroeger nooit geweten dat er met eekhoorns geld te verdienen viel. Daar kwam ik achter toen er op een zekere dag een man uit Gilze bij ons aan kwam met de vraag of er bij ons in de bossen veel eekhoorns zaten. Dat konden wij bevestigen. En wat bleek? Een paar dagen later was hij terug met een groepje jonge mannen om de diertjes te gaan vangen. Zij zochten dan percelen jong dennenbos uit. Als ze daar een eekhoorn in het vizier kregen, dan schudden

ze het beestje uit de boom. Op de grond is een eekhoorn niet zo snel. Daar hadden ze hem zo te pakken. Om hem rustig en veilig te bewaren, gebruikten ze een afgeknipte mouw van een oude jas. Die was aan een kant dichtgenaaid en kon aan de andere kant dichtgemaakt worden. De vangst werd zolang in een konijnenhol weggestopt, zodat de vangers hun handen vrij hadden bij het vervolg van de jacht. Ik heb wel eens gemerkt dat ze met zo'n vangploeg op een middag wel twintig eekhoorns vingen. Het schijnt dat die uitgevoerd werden naar Italië. Eén eekhoortje kon toen – en ik spreek van de jaren vijftig van de vorige eeuw! – wel vijftig gulden opbrengen. Dat was veel geld in die tijd. Waarom de Italianen zo verzot waren op onze eekhoorns is me nooit duidelijk geworden.

Op een bepaalde dag is zo'n vangploeg tegen de lamp gelopen. Dat gebeurde in de bossen achter Schaluinen. Boswachter Rijgersberg had in de gaten gekregen wanneer er weer gevangen zou worden en schakelde de marechaussee in. De vangers werden op heterdaad betrapt.

Lege bossen

Heel wat jaren later bemerkte ik dat er steeds minder eekhoorns te zien waren. Op een bepaald moment leek het wel of we met 'lege' bossen te doen hadden wat de eekhoorn betrof. Die massale vangst zal daar wel aan bijgedragen hebben.

De weinige dieren die er overbleven konden de stand nooit zo snel aanvullen. Er moet echter ook een soort ziekte uitgebroken zijn. Daar weet ik het fijne niet van, maar ik weet wel dat ik meerdere malen eekhoorns zag die nauwelijks nog een staart hadden. Deze beestjes zagen er ook altijd mager en onderkomen uit en zaten slecht in hun vacht. Een eekhoorn die geen mooie volle pluimstaart heeft, is zwaar gehandicapt. Hij kan zich nauwelijks nog door de boomkruinen bewegen. Daardoor komt hij moeilijker aan de kost en valt veel eerder ten prooi aan een rover.

Het schijnt dat de eekhoornstand zich toch weer redelijk hersteld heeft. Dat hoop ik dan maar, want deze diertjes zijn een sieraad voor onze bossen. ■

Typische houding van een eekhoorn wanneer hij eet

Werk aan de winkel

FONS WILEMSEN

Wij hadden 'ne grote hof en op 'ne zekere keer werd heel de buurt bij elkaar getrommeld, want we wilden gaan zwemmen en dan moest er toch 'ne vijver zijn. Wie zou het nu in z'n kop haalen om meej het schoepke 'ne vijver te graaven. Niemand, da weet ik zeker, mèr wij hadden geen TV, nog gènne radio, er was nog mèr een paor jaor elletriek en dan nog mèr één lampke – in de kaomer waar ge moest eten. Er was toen nie veul, en dan moste oew eigen mar zien te vermaaken. Vandaor dè plan 'ne vijver te gaan graaven.

Meej 'n man of acht wij aon 't graaven. Ons moeder was nie thuis, dè wisten we wel. We hadden 'n paor daogen vanteveure gehoord dè ze moest gaon wiejen (graon zuiver zetten) en kleine potjes hebben grote oren. Wij konden onze gang gaon zoveel we wouen, er kwaam toch niemand aon. Er wier gewerkt, man, op 'n paor uur tijd hadden we 'ne vijver van zes meter lang en vier meter breed. We waren op 'ne meter of twee diep. Toen wier de grond nat en, jawel, er kwaam waoter. Als duivels wier er gegraven, mèr aon de kaant zat al zonne hoop zaand, daor mos plak gemaakt. Toon Leijten en Jaoneke, Jos van de mulder en ik, wij bleven graaven. Onze Sjos, Charel Dhanen, Jan en Hein van de mulder, die waren wè

kleiner, die deejen het zaand wè wijer weg. We hadden gegraven van 's middags 1 uur tot 5 uur en we hadden 'ne kuip daor waoter in kwaam. Berrevoets, want laarzen die kende nie, die waren er gèn in de jaoren rond 1930. Ge most toen wel op oew blote voeten wijer graaven anders wieren oew sokken nat en konde oew klompen niet uit het slijk getrokken krijgen. 't Was nie zoe gemakkelijk, ge most roeien meej de spanen die ge had. Precies weet ik 't nimmer, mèr rond half zes hadden we twintig centimeter waoter in de vijver staon – te weinig om te zwemmen.

Al gauw hadden we wir stoute plannen. We zouden gaon vaoren. 'Ne wastell ('ne lange zinken bak) wier bij ons uit de bakkerij gehold en te water gelaoten. Aon de oor van dieje bak wier 'n touw gedaon en aon de kaant daor moste trekken. Dè ging goed, ge hoefde amper te trekken. De bedoelling was eigenlijk daor moes iemand in. Sjoske, de kleinste, in de kuip en wij zouwen wel trekken - dat ging nog net. Mar wie 't ook probeerde, het ging nie: alle keren op 'n zandbank. We hadden gezegd nimmer dieper te graaven. Wè dan gedaon? Ons moeder, die kon zo wir thuis komen. We zouwen elkaor helpen water erbij in te draogen, er wier gepompt meej zoen ouw pomp en er kwaam waoter in de vijver, mar

dat was 'ne druppel op 'n gloeiende plaot. Er kwaam ginne meter water bij, wè denkte zo'n oppervlakte, daor is meej 'n emmerke niks aon te doen.

Toen kwaam ons moeder aon. Die wies nie wè ze zaag, zoene berg zaand op de werft. En daor zaat heel de kliek achter, tot zelfs de zusjes van ons ook. Stilhouwen, mèr dè duurde nie lang, want ons moeder was nie bang. Ze klom boven op dieje hoop zaand en toen zaag ze ons. "En nou naor huis, gullie" zee ze tegen die mannen. Mèr wij waren thuis en wij dorven niet binnen te komen. Onze Sjos en ik, meej de mannen meej naor de mulder en daor kregen we van moeke van de mulder 'ne botteram. Mèr 't wier aovond, we dierven nie naor huis. Onze pa, die was op de meulen aon het werk. Eindelijk ging ie naor huis en wij stillekes achter 'm aon tot bekaant bij ons. Wij bleven achter d'n hoftuin staon luisteren. "Hedde gij ons mannen nie gezien?", zee ons moeder tegen onze pa. "Zèn die dan nog niet thuis?", zegt ie. "Waor zitten die toch en wa hebben ze wir uitgespookt vandaag? D'r zit zoene hoop zaand, waor komt die vandaon?" Ons moeder vertelt wat er gebeurd is, mèr maakt zich nou zorgen om ons. Pa zegt: "Die lopen in gin twee sloots tegelijk, die kornen wel aon. Die

Moe kwaam thuis!

zèn natuurlijk bang dat ze op d'r donder krijgen." Hij tilde er nie zo zwaor aon en zeej: "Dè gat mot te zaterdag 's avonds dicht zijn en mèrgen en overmèrgen: leren, eten en te bed!" Dè hadden we gehoord

en de schrik wier minder. Ge kunt geloven as ge wilt, mèr onze pa had harde handen, en die stonden dan nog 's los ook. As ge daor een klap van kreeg was 't wel raok en oew kont wier gloeiend heet.

Ons moeder wier al ongerust, zo zèn moeders nou eenmaal. En er was geen telefoon, aanders wier d'r gebeld, da weet ik zeker. Nog efkes en we zouwen 't wagen. Toch wel mee lood in ons klompen sloften we binnen. "Waar hedde gullie gezeten?", zee pa. "Bij de mulder", was het antwoord. "Dè kan niet, want ik koom er net vandaon", zegt ie. "Witte wè ge kunt? Achtermekaor te bed, zonder eten, want ge zult sojameel genog op hebben as ge van de mulder komt", zo zee pa.

Hij wist wel dat wij net zo gère sojameel aten as brood. Daor wieren wij zo sterk van, denk ik. Mèr toen hadden we toevallig 'ne botteram gekregen van Moeke van de mulder. Hadden we effe geluk, we kwamen goed weg.

En die kuil ging inderdaad 's Zaterdag dicht. 't Was wel een kwaaiwerk as 't graoven, dè kunde gullie ook wel begrijpen. Iets wè ge gère doet daor lijde niks mee. En as ge iets mee tegenzin mot doen is alles teveul. We waren dan wel deugniete misschien, mèr we waren ook wel onderdanig.

Dè wil zeggen as de ouders iets verbojen dan wier d'r wel geluisterd en had dan 't hart nie in oew lèèf, want hullie wil was wet.

Wordt vervolgd...

Glas-in-loodraam voor Pater Ladislav Segers

HERMAN JANSSEN

Sinds de memorabele driedaagse heemreis "In de voetsporen van Pater Ladislav Segers" (2004) leeft bij leden van Amalia het idee dat deze heel bijzondere man in zijn geboortedorp Zondereigen een blijvend aandenken verdient. Binnenkort is het zover. De heemkundige werkgroep Zondereigen heeft het ambitieuze initiatief genomen om in de doopkapel van de St.-Rumolduskerk een glas-in-loodraam op te richten. Kunstenaar Ingrid Meyvaert van het atelier Mestdagh uit Gent is gevraagd om het ontwerp te maken. In dat ontwerp moet ruimte zijn voor herkenbare thema's uit het leven van pater Ladislav: zijn taak als brancardier tijdens de Eerste Wereldoorlog, zijn pionierswerk als missionaris in Canada, zijn grote liefde voor zijn geboortedorp (in het bijzonder voor de Vossenbergh) en zijn heemkundige geschriften. Het glasraam kan mede dankzij een anonieme schenking gerealiseerd worden. Om het financiële plaatje helemaal rond te krijgen, wordt een beroep gedaan op familieleden, parochianen, leden van Amalia en andere sympathisanten. De werkgroep tracht 6.000 euro bijeen te krijgen. Het totale kostplaatje bedraagt 21.000 euro. De inwijding zal op 13 september 2009 plaats vinden. We vieren die dag de honderdste verjaardag van zijn intrede in het klooster.

Biografie

Jefke Segers werd op 2 oktober 1890 in Zondereigen geboren. In 1909 trad hij in de orde der Minderbroeders Kapucijnen. Hij koos voor "Ladislav" als kloosternaam. Tijdens de Eerste Wereldoorlog diende hij als brancardier in het Belgische leger. Pater Ladislav was altijd vrijwillig bereid om te helpen, zelfs als zijn leven daardoor in gevaar kwam. Hij was dan ook zeer geliefd bij zijn medesoldaten en werd in 1915 persoonlijk door koning Albert onderscheiden voor zijn heldenmoed. Na zijn priesterwijding in 1920 werd Ladislav leraar in Brugge. In 1927 vertrok

hij met een vrachtschip als eerste Kapucijn naar Zuid-Ontario (Canada), waar hij drieëndertig jaar lang als missionaris de geestelijke belangen van de Vlaamse, Poolse, Boheemse en Slavische emigranten behartigde. In Canada werd pater Ladislav Segers een vaste medewerker van de "Gazette van Detroit". Met redactionele bijdragen en weersvoorspellingen bouwde hij een indrukwekkende vriendenkring op.

Pater Ladislav was de eerste heemkundige van Zondereigen. De Ginhovense Vossenbergh was zijn favoriete plek. Als kind had hij vaak op die heuvel gespeeld. Later ontdekte hij dat daar de oorsprong van het dorp lag. Hij schreef vier verhandelingen in dichtvorm. In zijn literaire werk spreekt de ziel van de romanticus die zijn geboortedorp in het hart draagt. Segers overleed op 19 augustus 1961 en werd in Blenheim begraven. (meer info: www.amaliavansolms.org en ga naar Historie / Biografieën). ■

Wie zich door bovenstaand project aangesproken voelt, kan financieel een steentje bijdragen. Graag zelfs! Alle geldsommen, groot en klein, worden in dank aanvaard. Binnenkort volgt meer nieuws in Ons Weekblad en op Amalia's website.

Nieuwe leden

DOOR ANDRÉ MOORS

Het blijft, ook qua groei van het ledenbestand, goed gaan met Amalia! In de periode van 25 oktober 2008 tot 1 februari 2009 kregen wij er weer 101 nieuwe leden bij. Onder die nieuwe leden is Baarlenaar Pieter Kerkhofs, ons 1100e lid. Op 1 februari 2009 telde onze vereniging 1128 leden. Al onze nieuwe leden, zie het overzicht hierna, heten wij van harte welkom!

fam. J. Laurijssen-Raeijmaekers,
dhr. G. Gulickx,
fam. H. Jansen (was pers. lidm.),
fam. J. Verhoeven,
fam. J. Gulickx (was pers. lidm.),
dhr. F. v.d. Braken,
mevr. T. Tebrunsveld,
mevr. L. Verdaasdonk-Boeren,
mevr. Rianne v.d. Broek,
dhr. J. Kerremans,
mevr. T. de Bont-Verheijen,
mevr. J. Leijten,
fam. D. Sommen,
fam. R. v.d. Flaas,
dhr. V. Cornelissen,
mevr. R. Jacobs,
fam. J. Boeren,
fam. C. Schuurbijs,
dhr. R. Verschueren,
mevr. M. v.d. Eijnde,
fam. A. de Kort,
mevr. M. Verschueren-Vriens,
fam. A. Vlemmix,
fam. J. Laureijssen,
mevr. D. Verhoeven-Aarts,
dhr. P. Soethout,

fam. A. van Egmond,
fam. A. Schoenmakers,
fam. A. van Gool,
fam. C. Neelen,
fam. G. v.d. Broek,
pater J. Braspenning,
fam. W. de Vet-Kok,
prof. mr. O. Moorman van Kappen,
fam. F. Willems,
dhr. D. Torremans,
mevr. R. Willekens-Michielsen,
dhr. J. Hendrickx,
fam. J. Peeters,
fam. F. Timmermans-Jansen,
fam. J. de Bekker,
fam. P. Verdaasdonk,
dhr. G. Bruurs,
dhr. N. Geuens,
fam. J. Smits,
fam. J. Leuris,
dhr. C. Kokx,
mevr. M. v.d. Flaes,

mevr. M. Clemens,
mevr. A. van Gestel,
dhr. P. Kerkhofs,
fam. A. Vinckx, (was pers. lidm.),
fam. J. Laurijssen,
mevr. P. Jacobs,
fam. J. van Roozendaal (was pers. lidm.),
fam. Th. Engelen,
fam. F. Loots,
fam. J. v.d. Kerkhof,
fam. Fr. Vermeeren,
fam. B. Antens,
fam. J. Janssens,
fam. J. Kusters,
fam. J. Leijten,
dhr. J. Willemsen,
mevr. M. Havermans,
dhr. A. Jansen,
fam. A. Laurijssen,
dhr. D. v. Kuyk,
mevr. M. Aerts,

Deze leden 'proeven' al heel lang de goede sfeer bij Amalia

Arme Amalia (63)

ANTOON VAN TUIJL

Er kwam in de voorbije periode weer een gevarieerd scala aan schenkingen binnen. Onze verzamelingen blijven zich dus gestaag uitbreiden. Amalia verheugt zich steeds weer over het feit dat meer en meer mensen er voor zorgen dat geen waardevolle spullen verloren gaan. Wij vermelden met genoegen de volgende gaven.

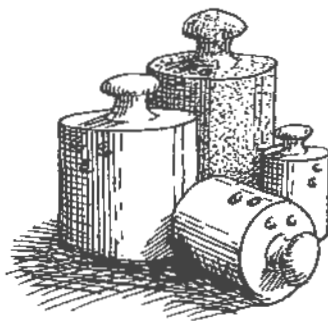
Twee kleine olielampen (echte mini's) – een serie weekmarktpenningen – een zakje met stuivers – een machete (groot kapmes) – een Duitse bajonet – een verzameling familie- en persoonlijke archiefstukken van een oud-Baarlenaar – vijf brochures – een Delftsblauw wandbord waarop een Hollands landschap staat afgebeeld – een hedendaags analogoog foto toestel – een keukenwegertje – een schoollilaal – een serie blikken trommels en dozen – scheergeref (kwast, zeep, krabber) – een busje Zwitsal – een kleine frietensnijder – twee houten hangertjes die herinneren aan 10 mei 1940 en aan 5 mei 1945 – een setje prentbriefkaarten van Baarle – een beschilderde vaas, gemaakt t.g.v. 1000 jaar Baarle door J. de Bakker – een notariële akte van de oprichting van de politieke groepering 'Agrarische en Gemeentebelangen' – drie sets krulspelden – een verzameling kerkboeken – een serie studieboeken – een verzameling rouwbrieven – een doosje vol

hondenpenningen – enkele foto's van een huis in Baarle – een klein vaantje van harmonie St. Remi – een serie foto's van een Baarlese familie – enkele documenten (uitgetypte interviews) – een boekje 'Eeuwgetij, 1860-1960' over de Hollandse kerk – twee oude kerkboeken – een set personalia – een bundel fietsplaatjes – een Baarles kwartetspel – een granaatscherf – een tafelsecretaire – twee stokken speelkaarten van de 'Femisbank' (van Owell op de Hoogbraak) – een serie diploma's van een duivenhouder – enkele fotolijstjes – een oeroud kroonsteentje – een stekkerfitting (van koper en porselein) – een beschilderd hand- en theedoekenrekje – een oude catechismus – een prentje van de drie Baarlese gefusilleerde verzetsmensen – een boekje over huwelijksonderricht – een demonstratiebord met verschillende

typen knopen met touw (van de 'Scouting Ulicoten) – het logobord van deze scoutinggroep – een rek met een leren lap waarop de trouwbeloften van een verkenner staan (1946) – een vlag van de 'Petrus Donders scouting groep – twee kleine vlaggen van 'Scouting Nederland' – een T-shirt met het logo 'De Padvindders' – een T-shirt met het logo 'De Vrijbuiters' – een groene halsdoek – twee petjes met logo – een groene armband – een overhemd met scoutingembleem – een flessenkrat van de Limfa Limonadefabriek – vier oude kerkboeken – een grote verzameling bidprentjes – een serie knipsels en enkele interessante oude documenten – een set weegschaalgewichten van ijzer en van messing.

De gulde gevers waren deze keer: Mevr. Smulders-Bastiaansen, Vic Joosen, A. Olislagers, Lisette en Marcel Gulickx, Ad Kusters, Scouting Ulicoten via Jos van Roozendaal, Mevr. De Bont-Verheyen, Martien van Gool, Familie A. van Tilborg, Tiest Hurks, Gust Haagen, Fons Raeymaekers, Mevr. Rijvers-Seeuws via Wim Geerts, A. van Tilburg, Frans Tuijelaars, Frans Adriaensen via Ineke van Strijp, Erven Mevr. Van Eijl, Ad Christiaensen en een paar onbekende gevers.

Allemaal heel hartelijk dank en wij hopen dat u Amalia blijft gedenken bij uw opruimwerkzaamheden. Tot volgende keer. ■

Archeologie actueel

JES SEEGERS

(In overleg met de schrijver heeft de redactie enkele aantekeningen aan dit artikel toegevoegd)

Vervolgonderzoek?

Op een enkel stuk na is het archeologisch vooronderzoek op het tracé van de nieuwe rondweg afgerond. Het bracht weinig nieuws aan het licht. Wel hoop ik dat de Provincie nog gelden beschikbaar stelt voor enig vervolgonderzoek voor o.a. een villa die op Nijhoven gestaan moet hebben, voor de grootte van de mogelijk geruimde protestantse begraafplaats nabij de Salvatorkapel en het pestkerkhof van Baarle-Hertog op de Kapelakkers nabij deze kapel. (Het pestkerkhof van Baarle-Nassau lag op de Hoogbraak en uitgaande van de protesten van Nassau i.v.m. het vervoer van overleden pestlijders over hun grond, lag het pestkerkhof voor Zondereigen op of in de richting van de Tommel).

Helleakker en Hellekolk

In een uittreksel uit het Leenboek van de Heer van Breda kwam ik de volgende passage tegen. Ik citeer: 'den kolk in d'acker bij St. Salvators'. Bij het archeologisch vooronderzoek is deze kolk (een vijver of ven, meestal diep) teruggevonden. Hij lag net achter de kapeltuin op een stuk grond dat eigendom wordt of al is van de gemeente. Even los van de vraag of deze grond wel of

niet bij de kapeltuin gevoegd zal worden, is het vanuit ons heem gezien natuurlijk wel van belang dat deze kolk hersteld wordt en een naam krijgt. Hiervoor heb ik een verzoek ingediend bij de gemeente Baarle-Nassau. Omdat deze kolk altijd in de directe buurt heeft gelegen van de Helleakker zou de benaming 'Hellekolk' de meest juiste zijn.

De oudste Helleakker lag in het smalle deel van de kapeltuin. Na de bouw van het eerste christelijke kapelletje (ca. 800) is vermoedelijk deze Helleakker verplaatst tot voorbij de kolk. Pastoor Binck en kapelaan Kramer hebben rond 1954 het toponiem 'Helleakker' gevonden. Het harde bewijs in het veld konden ze helaas niet traceren.

Aantekening van de redactie

De gegevens die Jes Seegers hier aanlevert, zijn ons zeer welkom. Wij zochten al lang naar een spoor dat zou kunnen verwijzen naar de voorchristelijke geschiedenis in de omgeving van de Salvatorkapel. De naam 'Helleakker' verwijst daarnaar. De Kelten – ook wel Galliërs genaamd – bevolkten in de prehistorie grote delen van West-Europa. In hun godsdienstig gedachtegoed kwamen o.a. drie godinnen voor. Zij hadden een godin van de aarde, een van de bomen en een van het water (de bronnen en de putten). Die laatste droeg de naam 'Helle' of 'Holle'. (Denk

hierbij aan de sprookjesfiguur van 'Vrouw Holle in de put'). Meer dan wij beseffen, is Keltische overleving in onze oude cultuur blijven hangen. De eerste missionarissen in onze streken, zoals de bekende St. Willibrord, probeerden vaak oude cultusplaatsen (plekken waar onze niet-christelijke voorouders hun godsdienst beoefenden) om te zetten in christelijk godsdienstige oorden. De bekende Belgische bedevaartsplaats Hakendover is er een mooi voorbeeld van. Daar kun je alle drie de godinnen van de Kelten in gekerstende vorm terugvinden. De kapel van Nijhoven ligt in het brongebied van de Donge. Het is heel aannemelijk dat de godin Helle in de Keltische tijd daar een plaats van verering gehad heeft. Wanneer op deze plaats een oude waterkuil archeologisch aangetoond wordt, dan is de naam 'Hellekolk' of 'Holleklok' zeer op zijn plaats.

Heksenverhalen

Daar waar de nieuwe rondweg de Oordeelsestraat gaat kruisen, wordt een tunnelbak gebouwd. Vanuit ons heem gezien, zou het ook weer mooi zijn, wanneer dit viaduct een naam zou krijgen die iets van doen heeft met de vroegere situatie. Zoekend in oude sagen van ons dorp, vond ik het volgende: 'Kattendansen (vergaderingen van in katten veranderde heksen) hadden bijna in elk dorp plaats. In Baarle:

'aan de kruising van de Visweg en de Oordeelsestraat'. Staat daar niet de zogenaamde 'lendenboom' met bankje en Mariakapelletje tegen zijn oude stam? Wat heeft Maria hier ooit moeten bezweren?

Aantekening van de redactie
Kruispunten van oude wegen wa-

ren in de (bij)gelovige wereld van onze verre voorouders gevaarlijke plekken. Daar kon je de duivel tegen komen, vooral als je er 's nachts moest passeren. Heksen hadden geen angst voor de nacht. Zij kwamen juist in de donkere uren naar zo'n kruispunt om er met de duivel te verkeren. Geen

wonde
kruisin
een kr
met ee

Als herinnering aan dit oude volks-geloof zou het mooi zijn dat het viaduct de naam 'Kattendans' zou krijgen. ■

Terugblik

ANDRÉ MOORS

We deden weer eens een kleine greep in ons fotoarchief om oude herinneringen op te halen. Verschillende leden die op de foto's staan afgebeeld, zijn inmiddels helaas overleden.

Drie leden werden in 1991 benoemd tot erelid: Cees Verschuieren, Anna Gulickx-Koks en Gerard v.d. Lindeloof. Aan tafel ziet u bestuurslid Antoon van Tuijl

Het vaandel van onze vereniging met de maakster mevr. May Peeters-de Cocq (foto is gemaakt in 1989)

Frans v.d. Brandt uit Ulicoten (l) en Jef v.d. Brandt (r) uit Baarle-Nassau tijdens een optreden in de Lindeboom in 1994

Fons Keustermans wordt in 1993 door voorzitter Ad Jacobs begroet als 300^e lid

Nieuwjaarsbijeenkomst in 1993: Liza v.d. Broek, Gerrit Jansen, Wout v.d. Broek, Jos van Rosendaal en Gust Haagen

Herman Janssen maakt in 1996 de waterput (18^e eeuws) in de benedenzaal van het Heerhuis school

Activiteitenkalender 2009

Zondag 1 maart

Open huis: Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Dinsdag 17 maart

Algemene Ledenvergadering, aula van het Cultureel Centrum in Baarle, 19.30 uur

Zondag 22 maart

Vroege vogeltocht onder leiding van Antoon van Tuijl
Vertrek om 08.00 uur aan het heemhuis

Zondag 5 april

Open huis: Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Zondag 26 april

Erfgoeddag 'Uit vriendschap'
Lokaal thema: "Geen groter vriendschap dan zijn leven te ge-

ven voor zijn vrienden". Inwandering van een nieuwe cultuurhistorische gidsbeurt over de oorlogen in de grensregio, met een uitgebreide rondleiding bij de dodendraad in Zondereigen. Vertrek om 9.30 uur en 14.00 uur aan de kerk in Zondereigen

Zaterdag 2 mei

Fietstocht langs versierde kapellen o.l.v. Antoon van Tuijl; vertrek om 13.00 uur aan het heemhuis

Zondag 3 mei

Open huis: Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Zaterdag 16 mei

Wandeling met als thema 'Blossem' onder leiding van Antoon van Tuijl

Vertrek om 13.00 uur aan het Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog

Zondag 7 juni

Vroege vogeltocht onder leiding van Antoon van Tuijl
Vertrek om 05.00 uur aan het Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog
Open huis: Heemhuis, Kerkstraat 4 Baarle-Hertog, 10.30-13.30 uur

Zaterdag 20 juni

Let op: dit is een gewijzigde datum!

Heemreis, bezoek aan Historisch Openlucht Museum in Eindhoven. Nadere informatie volgt

Ad Haneveer

- Timmerwerken
  - Rolluiken
  - Zonwering

Wiekenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering
KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

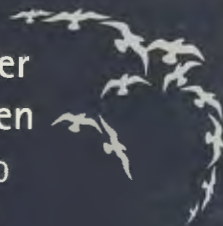

voor
elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40
5111 XC Baarle Nassau
T (013) 507 87 45
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

088-6655555
Fax 013-5079100
014 - 690324